

Міністерство освіти і науки України

**ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАФТИ І ГАЗУ**

Науково-технічна бібліотека

**СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
В НТБ**

Оглядово-аналітичний збірник

**Івано-Франківськ
2017**

УДК 316:027.7
С69

Укладачі : Я.А. Пилип, Л.В. Цок

Відповідальна
за випуск : **Я. А. Пилип**

Соціологічні дослідження в НТБ : огляд.-аналіт. зб./ уклад. :
Я.А. Пилип, Л.В. Цок ; Науково-технічна бібліотека ІФНТУНГ.
– Івано-Франківськ, 2017. – 55 с. – іл.

Оглядово-аналітичний збірник вміщає матеріали узагальнення практики роботи Науково-технічної бібліотеки ІФНТУНГ із соціологічних досліджень, які проводилися бібліотекою протягом 2008-2016 років. Результати досліджень викладено в стислому вигляді та згруповано за окремими розділами (видами досліджень).

Видання адресовано бібліотечним працівникам, студентам вищих навчальних закладів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та коледжів культури.

УДК 316:027.7

Науково-технічна бібліотека
ІФНТУНГ, 2017

З М І С Т

Від укладача	4
Соціологічні дослідження в бібліотеках	5
Розвідувальні соціологічні дослідження	7
Описові соціологічні дослідження	12
Аналітичні соціологічні дослідження	19
Комплексна держбюджетна тема наукового дослідження «Основні напрямки діяльності науково-технічної бібліотеки в забезпеченні інформаційних потреб користувачів університету та паливно-енергетичного комплексу України»	43
Список використаної літератури	53

ВІД УКЛАДАЧА

Нинішні соціально-економічні умови ставлять перед науково-технічною бібліотекою актуальні завдання – визначення нових соціальних орієнтирів та належного місця у системі забезпечення і максимального задоволення інформаційних, освітніх, культурних запитів і потреб користувачів. Зміни характеру взаємовідносин з користувачами, зміцнення зв'язків з навчальним процесом та науковою діяльністю університету зумовлюють необхідність підвищення якості надання послуг бібліотекою. І бібліотекаря, який сьогодні за суттю уже і вихователь, і психолог, щоб бути конкурентоспроможним у своєму середовищі, потрібно оволодівати основами ще однієї суміжної професії – соціолога, та інтегрувати її в свою професійну діяльність.

Стратегічний розвиток кожної бібліотеки повинен базуватися на глибоко науковому підході. А розробка і реалізація нових форм інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів неможливі без проведення наукових, соціологічних та моніторингових досліджень. Щоб оптимізувати діяльність книгозбірні, максимально наблизивши її до сучасних умов, можливо тільки, вивчаючи сучасний стан роботи бібліотеки. Саме на це націлені соціологічні бібліотекознавчі дослідження, які постійно застосовуються у Науково-технічній бібліотеці (НТБ) університету.

Мета даного оглядово-аналітичного збірника – ознайомлення з результатами соціологічних досліджень, які проводилися бібліотекою з 2008 року. Матеріал згрупований за розділами, кожний з яких присвячено конкретному виду соціологічних досліджень (*розвідувальні, описові, аналітичні*). Комплексна держбюджетна тема «Основні напрямки діяльності науково-технічної бібліотеки в забезпеченні інформаційних потреб користувачів університету та паливно-енергетичного комплексу України» є досить різноплановою та масштабною, тому інформація про виконання цього дослідження подається в окремому розділі. Деякі матеріали видання супроводжуються фотоматеріалами та ілюстраціями (діаграми, схеми, таблиці). Список використаної літератури складається не тільки з джерел, які містять теоретичний матеріал з питань соціології, а й звіти НТБ про виконані соціологічні дослідження.

СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В БІБЛІОТЕКАХ

Соціологічні дослідження – це система логічно послідовних методологічних та організаційно-технічних процедур, зв'язаних між собою єдиною метою – одержати достовірні дані про явища або процеси для їх наступного використання. На основі зібраної інформації приймаються управлінські рішення, виробляються конкретні рекомендації щодо переорієнтації домінуючих функцій бібліотеки, розвитку інформаційних ресурсів, підвищення якості надання послуг та створення позитивного іміджу.

Необхідно відмітити, що за останні роки характер взаємовідносин бібліотеки та її читачів змінюється. Не є винятком і науково-технічна бібліотека ІФНТУНГ: її інтенсивний розвиток та прагнення мати позитивний імідж в університетському просторі заставляють керівництво удосконалювати маркетинговий напрямок бібліотечної діяльності. Тим більше, що в останні десятиліття подібні дослідження стали особливо актуальними. В результаті таких досліджень бібліотека отримує об'єктивну картину стану бібліотечного обслуговування, де чітко видно недоліки та прорахунки, а в деяких випадках і серйозні проблеми, які необхідно вирішувати оперативно. Крім того, читацька думка часто допомагає керівництву визначити коло найбільш важливих питань, які вимагають першочергового розгляду, а також виробити стратегію подальшого розвитку бібліотеки.

Одним з основних мотивів проведення соціологічного дослідження є необхідність мати найбільш широку актуальну і змістовну інформацію про ті чи інші аспекти функціонування бібліотеки, оцінки і побажання, які слід враховувати в організації, управлінні і плануванні діяльності бібліотечного закладу. Рішення щодо соціологічного дослідження повинно бути обґрунтованим до його практичної або наукової доцільності.

Теми досліджень обираються на основі проблемної ситуації за дорученням керівництва бібліотеки і якщо необхідно, обговорюються з фахівцями підрозділів бібліотеки, зацікавленими в його розробці. Однією з найважливіших умов успішного проведення дослідження є вибір і затвердження теми демократичним шляхом за умови повної узгодженості з усіма членами робочої групи, що працюють над дослідженням. Під час обговорення оцінюється її актуальність, практична значимість. Формулювання теми повинно бути чітким,

лаконічним, конкретним і відображати об'єкт і предмет явища бібліотечної справи, що вивчається. Після затвердження теми необхідно визначити, який вид соціологічного дослідження буде найбільш оптимальним для її розробки.

Соціологічні дослідження поділяють на два типи: опитування громадської думки і власне соціологічне дослідження.

Опитування громадської думки являє собою збирання інформації про думку певного контингенту користувачів бібліотек з якогось актуального питання. Такі опитування знайшли в останній час широке використання в бібліотеках.

Отримані результати опитування читацької думки викладаються у вигляді простих таблиць відповідей респондентів. Назвами таблиць є питання анкети чи інтерв'ю у тому ж вигляді, в якому вони пропонувалися респондентам.

Власне соціологічне дослідження є вивченням суті предмета дослідження та його зв'язків з іншими елементами соціального світу. У цих дослідженнях найважливішим етапом роботи є підготовка програми.

Розрізняють три основні види дослідження: **розвідувальне, описове, аналітичне**, на кожному з яких зупинимося нижче.

Науково-технічна бібліотека ІФНТУНГ періодично проводить опитування читацької аудиторії. Це – різні категорії користувачів. Так, в 2003-2004 роках проводилося в три етапи анкетування студентів, викладачів, аспірантів на тему «Як вас обслуговують на абонементі та в читальних залах науково-технічної бібліотеки?»; в 2009р. – анкетування серед студентів 4-х курсів денної форми навчання (майбутніх бакалаврів) з питань інформаційного забезпечення паливно-енергетичного комплексу України; в 2010р. та 2011рр.– соціологічне опитування студентів заочної форми навчання та студентів, які навчаються згідно вимог Болонської декларації з питань оцінювання якості бібліотечних послуг. Останні були проведені в рамках затвердженої наукової роботи «Основні напрямки діяльності науково-технічної бібліотеки в забезпеченні інформаційних потреб користувачів університету та паливно-енергетичного комплексу України» (2008-2011рр.). Також в 2011р. було проведено анкетування «Бібліотека – основний центр отримання інформації для студентів першого курсу» з студентами газонафтопромислового факультету.

В останні роки особливу увагу бібліотечних працівників зосереджено на вивченні ефективності використання окремих розділів книжкового фонду та періодичних видань, інтернет-сайту бібліотеки в обслуговуванні користувачів, соціальних мереж та ін.

РОЗВІДУВАЛЬНІ СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвідувальне дослідження – найпростіший вид конкретно-соціального аналізу, який дозволяє вирішувати прості за змістом завдання.

Наприклад, його використовують тоді, коли необхідно виявити ступінь задоволення користувачів бібліотеки роботою закладу в цілому або його окремих підрозділів, оціночну реакцію користувачів бібліотеки на якість заходу, події, що відбулися чи відбуватимуться у бібліотеці.

Воно ґрунтується на спрощеній програмі або взагалі без неї і стислому за обсягом інструментарії. Збирання первинної соціологічної інформації проводиться за допомогою анкет, бланків інтерв'ю, опитувального листа.

Також розвідувальне дослідження може бути використане як попередній етап глибоких і масштабних досліджень для одержання допоміжної інформації про об'єкт (предмет), для уточнення і корегування гіпотез і завдань, експрес-опитування читацької думки. Мета його – одержання окремих особливо важливих відомостей, конче необхідних в даний час чи за даних умов.

В науково-технічній бібліотеці також практикують проведення таких соціологічних досліджень. Зупинимось на деяких з них.

Важливою складовою наукового підходу до організації обслуговування користувачів науково-технічної бібліотеки є вивчення їх думки стосовно запровадження та удосконалення певних технологічних ділянок, процесів. Та особлива увага приділяється обслуговуванню саме *першокурсників* в період їх адаптації до навчання в університеті. Тому науково-технічною бібліотекою було проведено анкетування **«Бібліотека – основний центр отримання інформації для студентів першого курсу».**

Із 12 факультетів було вибрано першокурсників газонафтопромислового факультету, який готує фахівців з

нафтогазової справи. В опитуванні брали участь 112 студентів. Анкета складалася з 13 запитань.

Запитання анкети **«З якою метою Ви відвідуєте бібліотеку?»** пов'язане як з фактом інтегрування бібліотеки вишу до його інформаційно-освітнього середовища, так і з основним принципом доступу до інформації. Реалізація цих факторів передбачає обов'язкове застосування нових технологій у практиці формування інформаційних ресурсів та організації системи обслуговування користувачів. Щоб виявити мотиви звернень студентів, респондентам були запропоновані кілька варіантів відповідей. Аналіз результатів показав, що студенти відвідують науково-технічну бібліотеку в основному з метою: взяти літературу, рекомендовану викладачами, на абонементі навчальної літератури (67,9%); підготуватися до занять (48,2%); виконання практичних завдань (42,8%); попрацювати в читальному залі (28,6%); опрацювати матеріал, рекомендований для самостійної роботи (27,7%); написати реферат (16,1%); підготовка до сесії (14,3%); просто посидіти з друзями в читальних залах бібліотеки (11,6%); почитати цікаву книгу (9,8%) тощо.

Отже, можна зробити висновок, що основною метою відвідування бібліотеки першокурсниками є отримання літератури на абонементі навчальної літератури, а також підготовка до занять та виконання практичних завдань.

Про це свідчать і відповіді респондентів на наступне запитання **«Які підрозділи НТБ Ви відвідуєте найчастіше?»**. Лідером по відвідуванню став читальний зал лабораторних робіт та методичних вказівок (69,6%), на другому місці – читальний зал технічної літератури (57,1%), на третьому – абонемент навчальної літератури – (35,7%).

На запитання **«Бібліотека ІФНТУНГ – єдина вузівська бібліотека, де Ви можете ознайомитись з необхідними інформаційними джерелами?»**, 74,1 % респондентів дали позитивну відповідь, 25,0% – «ні», 0,9% – не дали відповіді. Більшість з респондентів обґрунтовують негативну відповідь зверненням за отриманням інформації до Інтернету, деякі – до інших бібліотек міста.

Відповіді опитуваних щодо **отримання ними необхідної інформації при відсутності її у фондах бібліотеки**, розподілились в такому порядку: використовують Інтернет – 90,2%, звертаються до

міжбібліотечного абонементу бібліотеки – 7,14%, користуються іншими бібліотеками міста – 5,4%.

Сьогодні змінилась стратегія пошуку інформації, значно розширився доступ до інформаційних джерел. Користувачі бібліотеки можуть здійснювати пошук інформації, використовуючи як традиційний довідково-бібліографічний апарат, так і електронний каталог, бази даних тощо. Проведене дослідження показало, що рейтинг традиційних джерел інформування (алфавітного та систематичного каталогів) знизився. **Найзатребуванішими елементами при самостійному опрацюванні нового матеріалу** студенти I курсу вважають (у порядку ранжування): доступ до мережі Інтернет (75,9%), фонд довідково-бібліографічного відділу (20,5%), спеціальні картотеки (18,7%), каталоги (11,6%), перегляд періодичних видань (2,7%).

Можливо причиною досить низького відсотка використання системи каталогів та картотек студентами I курсу є недостатній рівень знань інформаційної культури. Ці дані підтверджують і той факт, що для переважної більшості опитуваної аудиторії першокурсників робота з електронною інформацією є цікавою та звичною.

Важливою була відповідь студентів щодо того, **яким носіям інформації вони надають перевагу**. Відповідь була такою: 59,8% респондентів надають перевагу електронним ресурсам, 45,5% – традиційним.

На завершення було поставлено одне з найважливіших запитань анкети **«Як Ви вважаєте: студент I курсу може навчатись в університеті, не ставши читачем бібліотеки?»**. Із 112 респондентів 61 відповів «так», що становить 54,5%; 51 – «ні» (45,5%), з них 27 опитуваних обґрунтовують свою відповідь («вся необхідна література є тільки в бібліотеці», «не вся інформація є в Інтернеті», «в бібліотеці я беру інформацію, якої не отримую на лекціях», «бібліотека – основне джерело інформації для студента», «я вважаю, що та людина, яка бажає навчатися в університеті, обов'язково має бути читачем» та ін.). Як бачимо, з незначною перевагою більшість студентів I курсу вважають, що можна навчатись в університеті, не користуючись послугами бібліотеки, як це не прикро.

Проте результати дослідження підтвердили думку про те, що збільшення ролі електронних документів не змінює кардинально головної функції бібліотек як гарантів загальнодоступної інформації.

Отже, можна зробити такі висновки:

основним мотивом звернення студентів-першокурсників до вузівської бібліотеки є збирання інформації з навчальною метою: отримання літератури для підготовки до занять, семінару, практичної роботи; найзатребуванішим джерелом інформування студенти вважають доступ до мережі Інтернет; рівень інформаційної культури студентів I курсу є недостатнім; існує чітка тенденція підтримки користувачами процесів інформатизації бібліотеки.

Щоб вузівська бібліотека дійсно стала основним центром отримання інформації для студентів першого курсу, необхідно було перенести акцент з безпосередніх технологічних питань впровадження і використання інформаційних технологій на проблеми організації нових форм і напрямів формування інформаційної культури користувачів, покращання комплектування, розширення сервісних послуг, збільшення кількості комп'ютерів. Всі ці завдання було враховано в подальшому розвитку бібліотеки. Той факт, що 45,5% першокурсників вважають, що неможливо студенту обійтися без бібліотеки, підтверджують необхідність системних змін у роботі бібліотеки, удосконалення традиційних бібліотечних функцій та виникнення нових, які обумовлюють провідну роль бібліотеки в інформаційному суспільстві.

Враховуючи побажання користувачів, висловлені у відповідному анкетуванні, та для зручності в отриманні необхідної літератури та інформації, з 15 вересня 2010 року в якості експерименту було запроваджено обслуговування з 9 години ранку (раніше було з 10-ї) на абонементі навчальної літератури, в читальному залі технічної літератури та довідково-бібліографічному відділі.

Експеримент – самостійна різновидність соціологічного дослідження. Його проведення потребує створення експериментальної ситуації шляхом зміни звичних умов функціонування. Це один із своєрідних і трудомістких методів, що застосовується у соціологічних бібліотечнознавчих дослідженнях.

Наш експеримент тривав три місяці. Всі дані по кількості відвідувань користувачів в цей відрізок часу, який нас цікавив,

заносилися у відповідні таблиці по кожному підрозділу зокрема. Підсумувавши результати аналізу кількості відвідувань цих підрозділів користувачами з 9 до 10 год., було прийнято рішення про доцільність запровадження такого графіку обслуговування (кількість відвідувань за три місяці збільшилась на 2248).

В кінці 2011 року серед працівників бібліотеки було проведено анкетування щодо організації внутрішньобібліотечної системи підвищення кваліфікації з метою удосконалення форм і методів роботи, перегляду планів навчання на наступний рік. Коротка анкета складалася з 5 запитань, які враховували бібліотечний стаж респондентів, можливість висловити свою точку зору щодо форм проведення занять, конкретних тем, які потребують висвітлення на заняттях. Було опрацьовано 52 анкети. З результатів видно, що задоволені організацією занять з підвищення фахового рівня 88,5% працівників, не задоволені – 11,5%. Найбільш ефективними та результативними формами проведення занять вважають професійну самоосвіту (59,6%), семінари (26,9%), лекції (25%), практикуми та майстер-класи (по 19,2%). Респонденти вважають, що на заняттях з підвищення кваліфікації в першу чергу необхідно висвітлювати питання комп'ютеризації та автоматизації бібліотечних процесів, впровадження інноваційних комп'ютерних технологій в бібліотечній сфері, враховувати диференційований підхід. Переважна більшість бібліотечних працівників мають позитивну думку з приводу того, що на сьогоднішній день є потреба у впровадженні нових методів (інновацій) в практику організації підвищення кваліфікації (71,2%). Результати анкетування було враховано в плануванні на 2012 рік.

Цілеспрямована робота з підвищення кваліфікації, яка здійснювалася у тісному контакті з керівництвом бібліотеки дала змогу підвищити інноваційну активність бібліотеки, зробити інноваційні процеси більш результативними.

ОПИСОВІ СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Описове дослідження – найскладніший вид конкретно-соціологічного аналізу. Мета і завдання його – одержання найбільш повної емпіричної інформації про явище, що вивчається, та його структурні елементи. Такі дослідження проводяться за повною, детально розробленою програмою, на базі випробуваного інструментарію.

Вибір методів збирання інформації при описовому дослідженні визначається його завданнями і напрямками. Крім письмових та усних опитувань можна використовувати ще й аналіз документів (звітів, читацьких та книжкових формулярів). Таке поєднання методів підвищує об'єктивність потоку соціологічної інформації і дозволяє робити більш обґрунтовані висновки та рекомендації.

В науково-технічній бібліотеці до описових досліджень ми відносимо вивчення бібліотечного фонду.

Бібліотечний фонд є основою роботи будь-якої бібліотеки і являє собою зібрання різних документів, підібране відповідно до профілю бібліотеки, її завдань, інтересів і запитів читачів, організоване певним чином та зберігається тривалий час для повного, якісного й оперативного використання. Невиправдано великий обсяг книжкового фонду ускладнює пошук потрібних матеріалів і перешкоджає підвищенню ефективності діяльності бібліотеки. Тому потрібно підвищувати якість і оперативність обслуговування користувачів, більш глибоко розкривати зміст фондів, приводити склад фондів у відповідність до інформаційних потреб користувачів. Питання знання обсягу, складу та використання наявних документів фонду завжди було одним з найголовніших в діяльності науково-технічної бібліотеки. Підвищення ступеня задоволення інформаційних потреб користувачів та відповідно покращення результатів бібліотечної роботи безпосередньо пов'язані із збільшенням ефективності використання фонду. Статистичний аналіз є засобом розпізнання проблемних ситуацій у фонді, які знижують його якість. Крім того, статистичний аналіз служить обґрунтуванням для визначення планових показників діяльності та виявлення прихованих резервів для підвищення ефективності використання фонду. Науково-технічна бібліотека постійно вивчає активність використання окремих розділів фонду та їх відповідність вимогам сучасного користувача.

Так, за період з січня по березень 2011 р. у відділі книгозберігання аналізувалося використання книжкового фонду розділу УДК 550.832 Геофізичні методи дослідження свердловини. Каротаж.

Метою дослідження було з'ясувати:

1. Якими виданнями необхідно доукомплектувати даний розділ та які відреставрувати примірники.
2. Чи є потреба у вилученні літератури з фонду і з якої причини.

За допомогою книжкових формулярів здійснювався збір інформації про видачу документів. Були також розроблені статистичні таблиці, графи яких були розподілені по роках видань. За час дослідження було переглянуто 146 назв. Характеризуючи даний розділ за **мовною ознакою**, можна зробити такий висновок: переважає література російською мовою (141 назва) і лише 5 назв складає україномовна література.

Вивчення **типологічного складу** фонду певного розділу показало, що більшу частину фонду складає виробнича література – 39,7%; навчальна – 33,6%; наукова – 15,7%; довідкова – 6,8%; нормативно-виробнича – 2,7%.

Книжковий фонд розділу включає видання різних років: від 1955р. до 2010р. Статистичний аналіз літератури за **роками видань** дозволив зробити висновок, що друковані видання 80-х років складають – 42,5%; 70-х років – 35,6%; 90-х років – 10,3%; 2000-2010 р. – 8,9%; 50-60 років – 2,7 %.

В процесі дослідження було виявлено найчастіше запитувані документи в 2010 році. Аналіз використання фонду відповідного розділу дозволив вивчити не тільки його активну частину, а й виявити ті видання, які мало використовуються або не використовуються в навчальному процесі:

Проведене дослідження показало:

- потребу в доукомплектуванні фонду розділу УДК 550.832 новою україномовною літературою останніх років видання;
- необхідність сканування найбільш запитуваних видань з метою збереження активної частини фонду та задоволення читацьких потреб.

Беручи до уваги формування якісного складу книжкового фонду, діяльність бібліотеки було спрямовано на зменшення пасивної частини фонду, враховуючи результати вивчення даного розділу.

В 2014 році у відділі книгозберігання був проведений аналіз використання книжкового фонду соціально-економічної літератури, який складається з різних типів (наукової, навчальної, довідкової літератури) та видів видань.

Метою дослідження було:

- визначити реальний стан інтенсивності використання фонду соціально-економічної літератури;
- визначити розділи фонду, які активно використовуються;
- визначити пасивну частину фонду.

Дослідження відбувалось у три етапи:

- підготовчий етап; - збір даних; - опрацювання отриманих результатів.

Традиційний та ефективний метод вивчення використання друкованих видань – це аналіз книжкових формулярів. Даний аналіз дає точні дані про використання даного документу. Тому дослідження використання документів з фонду соціально-економічної літератури проводилося саме таким методом. Використання фонду аналізувалося за галузями знань, роками видань, мовами. Вивчалось також використання праць викладачів та літератури, яка надійшла в одному примірнику. Всі отримані дані заносилися до заздалегідь розроблених таблиць. На основі цих таблиць були складені графіки та діаграми.

Протягом досліджуваного періоду фонд соціально-економічної літератури складав 7906 примірників. Користувачів, як правило, цікавить та частина фонду, яка надійшла за останні роки, тому для аналізу були взяті документи 2010-2014 рр. видання з восьми тематичних розділів: соціологія, історія, економіка, політологія, політика, освіта, філософія, психологія.

Всього досліджувалося 500 примірників. Для дослідження використання друкованих видань було взято період з початку 2010 по серпень 2014 року.

На основі зібраних даних був зроблений статистичний аналіз складу фонду та його використання.

Проаналізувавши літературу за роками видань можна зробити висновок, що темпи збільшення фонду відділу в різні роки були неоднаковими. Найбільший процент надходження друкованих видань припадає на 2011 рік (31%). У 2010 (26,2%) та 2012 (27,6%) роках

збільшення фонду було майже однакове. Останні два роки спостерігається зменшення надходжень до бібліотечного фонду.

В ході дослідження було виявлено, що 48,2% від загальної кількості видань 2010-2014 років складають документи, які надійшли у фонд в одному примірнику.

Фонд бібліотеки регулярно поповнюється науково-методичними працями викладачів. Частка друкованих видань викладачів від загальної кількості документів 2010-2014 років становить 20 %.

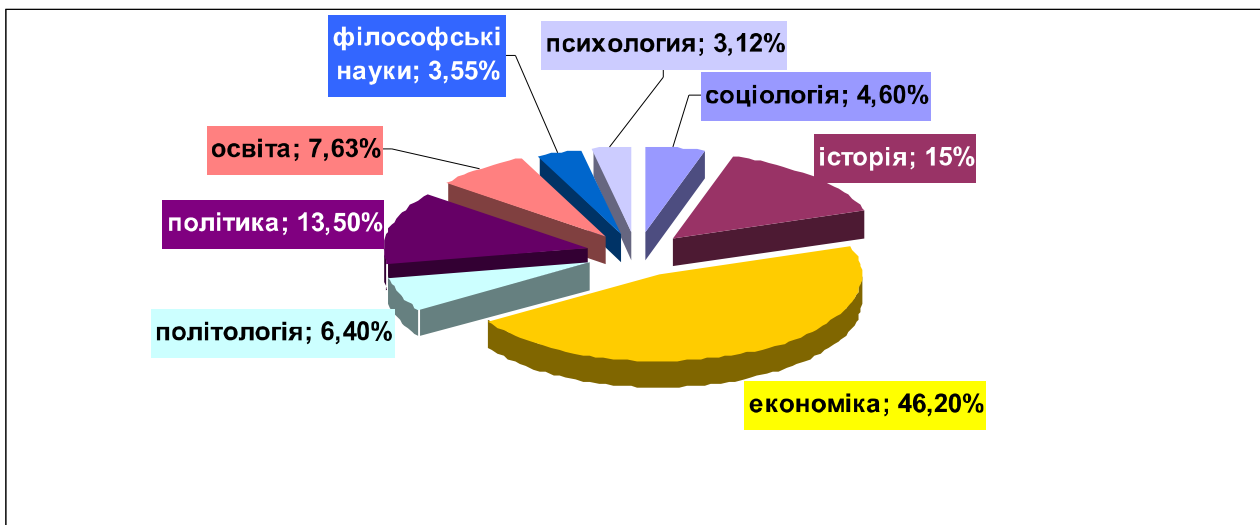
Динаміка поповнення фонду новими документами в останні роки (2010-2014) є нестабільною. Найбільший масив нових надходжень припадає на документи економічного та політичного характеру, документи з інших галузей знань становлять відповідно меншу питому вагу.

Результати дослідження в галузевому аспекті показали, що у 2010 році найбільший відсоток надходжень до розділів Економіка (14,4%) та Філософські науки (4%), а найменший відсоток – розділ Соціологія (0,6%). В 2011 році найвищий відсоток – розділи Економіка (18,8%) та Політика (5,4%), а найменший – розділи Соціологія (0,4%) та Психологія (0,2%). В 2012 році найбільший відсоток – розділи Економіка (13%) та Політика (6,4%), а у розділ Філософські науки не надійшло ні одного примірника. В 2013 році найбільший відсоток – розділи Економіка (5,2%) та Політика (3,4%), а найменший – розділи Історія (0,2%) та Соціологія (0,2%). В 2014 році нові видання надійшли тільки до розділів Економіка (1,2%), Освіта (0,6%) та Політика (0,2%). Малі відсотки надходжень в 2014 році пояснюються тим, що дані були взяті не за цілий рік. Адже дослідження тривало до серпня 2014 року.

Орієнтуючись на галузеву спрямованість інформаційних запитів, бібліотека формує спеціалізовані документні фонди.

Спеціалізований фонд – це частина основного фонду бібліотеки, яка виокремлюється з метою найбільш оперативного і кваліфікованого задоволення окремих тематичних запитів користувачів. Фонд соціально-економічної літератури, який знаходиться у відділі книгозберігання є спеціалізованим фондом за галузевою ознакою.

Склад фонду соціально-економічної літератури в галузевому аспекті.

Проаналізувавши літературу розділів, які вивчаються, можна зробити висновок, що майже половину фонду складають видання розділу Економіка (46,2%), на другому місці – розділ Історія (15%), на третьому – розділ Політика (13,5%). Найменше видань знаходиться у розділах Психологія (3,12%) та Філософські науки (3,55%).

В дослідженні проаналізовано використання фонду в двох аспектах: хронологічному та галузевому. Книговидача кожного примірника підраховувалась згідно даних, отриманих за допомогою книжкових формулярів.

Для визначення рівня використання різних галузевих частин фонду соціально-економічної літератури недостатньо тільки аналізу рівня книговидачі. Тільки при співвідношенні обсягів наповнення галузевих розділів до книговидачі можливо провести оцінку інтенсивності використання розділів, які вивчаються. Середнє число книговидач, яке приходить на одиницю фонду вираховується шляхом ділення кількості книговидачі на кількість документів.

Обертаність фонду, тобто книговидача одного документа, служить показником ефективності управління ресурсами та відповідності його складу потребам користувачів.

Відповідність обсягу галузевих розділів фонду соціально-економічної літератури (2010-2014) їх використанню

Галузі знання	Обсяг фонду	Книговидача	Обертаність фонду
<i>Соціологія</i>	9	9	1
<i>Історія</i>	27	31	1,2
<i>Економіка</i>	263	947	3,6
<i>Політологія</i>	30	25	0,8
<i>Політика</i>	93	87	0,9
<i>Освіта</i>	45	38	0,8
<i>Філософ. науки</i>	16	11	0,7
<i>Психологія</i>	17	19	1,1
В цілому	500	1167	2,3

Обертаність фонду, який вивчався, дорівнює 2,3, що характеризує високу ступінь його використання. Співвідношення кількості виданих документів із загальним обсягом фонду галузевих розділів показує, що найвищий показник обертаності розділу Економіка – 3,6. Це свідчить про те, що його склад відповідає інформаційним потребам користувачів. Найнижчий показник обертаності – в розділах Філософські науки (0,7) та Політологія (0,8). Низький показник використання може складатися через зайву екземплярність та наявність аналогічних документів у підсобних фондах читальних залів та абонементів.

Характеризуючи даний фонд за мовною ознакою, можна зробити такий висновок: переважає література українською мовою (484 прим.), на другому місці – видання російською (15 прим.), на третьому – видання англійською (1 прим.)

Електронна бібліотека НТБ нараховує близько 6800 електронних копій. Процес оцифрування видань бібліотечного фонду постійно триває. В ході дослідження було встановлено, що 7,6% від загальної кількості видань, які вивчалися, мають електронні копії. Окремо розраховувався відсоток електронних копій документів в 1 примірнику (15,79%) та праць викладачів (65,79%) до загальної кількості електронних версій документів, які досліджувалися.

В ході дослідження фонду соціально-економічної літератури (2010-2014) було визначено, що певна частина документів залишається пасивною, незважаючи на те, що комплектування фонду здійснюється відповідно до рекомендацій кафедр. Основні причини утворення *пасивної частини фонду*, який вивчається – недостатня популяризація видань та наявність цієї літератури в підсобних фондах структурних підрозділів. Відсоткова частка видань, які не використовуються до загальної кількості документів, які вивчаються складає 10%. З них 3,2% припадає на документи в 1 примірнику та 2,6% – праці викладачів.

Аналіз книжкових формулярів дозволив виявити назви документів, які не втратили змістовну цінність, але не використовувалися.

Підсумовуючи результати дослідження можна зробити висновок, що фонд соціально-економічної літератури є активною складовою інформаційних ресурсів книгозбірні для сучасного користувача науково-технічної бібліотеки. Активна частина фонду, який вивчався, складає 90%, документи, які не використовувалися – 10%.

Реальним відображенням використання фонду є об'єм книговидачі. Обсяг книговидачі є визначальним фактором при виявленні інтенсивності використання фондів бібліотеки. Вивчення співвідношення галузевої структури книговидачі показало, що серед основних інформаційних джерел найбільш використовується економічна література.

Важливо також проаналізувати ефективність бібліотечної реклами, наскільки точно та оперативно до користувачів інформація про новинки книжкового фонду, що отримує бібліотека. Особливу увагу треба приділити популяризації видань, які надходять в одному примірнику та зберігаються у відділі книгозберігання. Зокрема, спрямувати свою діяльність на більш повне розкриття наявних документних ресурсів різними формами популяризації видань: презентації книг, виставки однієї книги, виставки-реклами, друк буклетів тощо. Разом з рекламою нових надходжень літератури, бібліотека прагне популяризувати і маловикористовувані видання на допомогу навчальному процесу.

Результатом таких досліджень у нашій бібліотеці стало започаткування в 2014 році серії каталогів «Незаслужено забуті книги». Кожний випуск каталогу представляє літературу з

відповідної галузі знань. На сьогоднішній день вийшло 6 випусків серії. Це – «Буріння нафтових та газових свердловин», «Геофізичні методи дослідження свердловин. Каротаж», «Трубопровідний транспорт», «Охорона навколишнього середовища», «Видобування нафти і газу», «Зварювання».

Для активізації використання фонду потрібно й надалі здійснювати дослідження використання окремих розділів, обертаності, виявлення причин виникнення пасивної частини, вивчати інформаційні потреби користувачів.

Основне завдання бібліотеки – не лише формування документного фонду, а й розроблення нових форм і методів доведення інформації до користувача. Формуючи свій фонд, бібліотека прагне перейти від традиційних форм до комплексного бібліотечного обслуговування, завдяки поєднанню бібліотечно-інформаційного сервісу як у традиційному, так і в автоматизованому режимі.

Як би стрімко не розвивалися інформаційні технології в галузі бібліотечної справи, як би інтенсивно ні змінювався типовидовий склад фондів у бік збільшення в ньому електронних видань, в найближчій перспективі основу фондів бібліотек все-таки будуть складати друковані видання.

АНАЛІТИЧНІ СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналітичні дослідження – найбільш поглиблений вид аналізу, метою якого є не тільки опис структурних елементів явища, що вивчається і розглядається, а й з'ясування причин, що лежать в його основі і зумовлюють характер, розповсюдження, якість та інші притаманні йому риси.

Внаслідок чого аналітичне дослідження має особливу практичну цінність.

Підготовка аналітичного дослідження потребує значного часу, сумлінно розробленої програми та інструментарію. Під час дослідження можуть бути використані різні форми опитування, аналізу документів, спостережень.

Опитування бібліотечного персоналу – справа нелегка, але потрібна, й навіть необхідна. Вивчення бібліотекарів має важливе

значення не лише для розробки перспективних, поточних планів та програм бібліотеки, а й для створення позитивного іміджу нашої професії у суспільстві. Такі дослідження допомагають визначати стратегічний шлях на підвищення якості послуг, які надаємо користувачам, що без розвитку інтелектуального потенціалу співробітників неможливе.

Вміння бібліотекарів орієнтуватися у інформаційному просторі, задовольняти запити користувачів, професійно самовдосконалюватися стали предметом соціологічного дослідження, що було проведено науково-технічною бібліотекою як центром обласного методичного об'єднання бібліотек вищих навчальних закладів м. Івано-Франківська у квітні 2009р.

Анкетування *«Модель спеціаліста бібліотеки вищого навчального закладу. Якою їй бути?»* ставило за мету визначити модель фахівця бібліотеки вищої школи. Питання анкети торкнулися сукупності найбільш загальних соціальних вимог до рівня професійної компетентності бібліотечних працівників, світоглядних і морально-етичних позицій і переконань, загальної і професійної культури й особистісних якостей. Спроби конкретизувати й деталізувати перелік необхідних фахівцеві бібліотеки ВНЗ професійних знань, умінь і навичок прирікають його на відоме відставання від вимог життя. Тому крім запропонованих варіантів відповідей, кожному респонденту надавалась можливість висловити власну думку з того чи іншого питання. Мета й полягала в тому, щоб модель спеціаліста бібліотеки ВНЗ стала дієвим педагогічним інструментом і орієнтувала колектив бібліотеки на розвиток бібліотечного професіоналізму.

Головним завданням анкетування було виявлення рівня інформаційної компетентності, професійної самооцінки бібліотекарів і визначення ставлення бібліотечних спеціалістів до своєї праці під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. У анкеті було поставлено 21 запитання, на 11 з яких була можливість дати альтернативний варіант відповіді, крім запропонованих. З п'яти позицій вимагалось від респондентів висловити самостійно власну думку, свої судження з того чи іншого питання.

У анкетуванні взяли участь **133 працівники** бібліотек вищів обласного методичного об'єднання (МО). Це працівники трьох бібліотек: науково-технічної бібліотеки Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника та бібліотеки Івано-Франківського національного медичного університету.

Аналіз результатів комплексного соціологічного дослідження дозволив не тільки отримати об'єктивну картину окремих напрямків діяльності вузівських бібліотек, визначити шляхи подальшого функціонування та розвитку, але й створити узагальнений портрет бібліотечного працівника на прикладі нашого методоб'єднання. Це людина з вищою освітою, із загальним бібліотечним стажем більше 20-ти років. До бібліотеки її привели любов до книги та можливість спілкування з людьми. Вважає, що спеціаліст бібліотеки ВНЗ в першу чергу повинен володіти професійними знаннями та розуміти і знати потреби користувача. Найважливішими для професіонала бібліотечної справи, на її думку, є досконале знання свого напрямку діяльності, високий рівень ерудиції, знання фонду. Серед власних можливостей і здібностей виділяє відповідальність, дисциплінованість, добросовісність, професійність. Присутня також така риса як прагнення до професійного росту. Свою роботу знає і задоволена її результатами, проте відчуває потребу у певних знаннях з комп'ютерних технологій, іноземних мов та економіки. На ознайомлення з професійною літературою витрачає в тиждень до 1 год. Найбільш популярними фаховими виданнями є «Бібліотечна планета», «Вісник Книжкової палати», «Бібліотечний форум України». Прагне вивчати передовий бібліотечний досвід, тому віддає перевагу такій формі навчання як відрядження в інші бібліотеки. Ставленням користувачів-студентів в основному задоволена. Інноваційні зміни в роботі не викликають психологічного опору. Найбільше турбують на роботі, як це не прикро, умови праці та психологічний клімат в колективі. Читання є пріоритетним напрямком в підвищенні культурного рівня, а також не менш важливим є відвідування драмтеатру. Для подальшого розвитку бібліотечної професії працівник бібліотеки МО вважає найважливішими такі риси характеру: працелюбність, творча активність, інтелігентність. Про те, що праця бібліотекаря не завжди

оцінюється сповна, згадує лише інколи, що зайвий раз переконає: в бібліотечній сфері працюють ентузіасти, справжні подвижники, для яких користувач, його інтереси – у першу чергу, а потім уже свої особисті. Якість роботи для працівника вузівської бібліотеки – один із головних стимулів, так як в майбутньому він хоче бачити свою книгозбірню справжнім інформаційним центром.

Результати анкетування допомогли у визначенні тематики наступних занять й форм проведення. Вони стали теоретичною основою нових підходів не лише до методичної роботи, а й до визначення потреби у нових кадрах, розвитку існуючого персоналу, його використання й мотивації, управління конфліктами й реалізації інших управлінських функцій. У комплексі з іншими заходами вони допомагають ефективному менеджменту бібліотеки.

В 2013р. аналітичне соціологічне дослідження **«Бібліотека ВНЗ та її роль в забезпеченні навчального та наукового процесів за оцінкою викладачів»** проводилося з метою визначення потреб у певних видах електронних ресурсів, удосконалення обслуговування користувачів бібліотеки та більш успішного впровадження нових сучасних форм бібліотечного обслуговування, а також полегшення доступу до інформації та скорочення часу на її пошук.

Мета опитування – визначення ролі бібліотеки в житті професорсько-викладацького складу університету, вивчення їхньої інформаційної активності, виявлення інформаційних очікувань та факторів, які впливають на інформаційну поведінку.

Головним *об'єктом дослідження* тобто основною категорією користувачів, думку якої нам цікаво було б дізнатися, стали викладачі, аспіранти – професорсько-викладацький склад університету.

Предмет дослідження – науково-технічна бібліотека у період впровадження інноваційних інформаційних технологій.

В анкетуванні взяли участь 92 представники професорсько-викладацького складу університету, які дали відповіді на 11 запитань анкети.

Університетська бібліотека за оцінкою викладачів відіграє важливу роль в забезпеченні навчального та наукового процесів. Аналіз результатів дозволив не тільки отримати об'єктивну картину окремих напрямків діяльності бібліотеки, визначити шляхи її подальшого

функціонування та розвитку, але й створити узагальнений портрет представника категорії користувачів професорсько-викладацького складу.

Отже, узагальнюючи та підсумовуючи результати дослідження, можна зробити висновок, що такі користувачі відвідують бібліотеку в середньому 1 раз на місяць, основним мотивом звертання є наукова робота. Найважливіше джерело інформації для них є традиційна система каталогів та картотек, хоча інформацію про послуги бібліотеки дізнаються в першу чергу через бібліотечний сайт. Найважливішою характеристикою сучасної вузівської бібліотеки вважають повноту книжкового фонду, тому й обов'язковою умовою його поповнення є придбання навчально-методичної літератури на паперових носіях (навіть якщо є їх електронні копії). Представники даної категорії користуються послугами міжбібліотечного абонементу. Що ж стосується фонду періодичних видань, то його склад задовольняє інформаційні потреби лише половини опитуваних. Наповнення бібліотечного сайту оцінюють позитивно, хоча викликає деяке здивування, що 29,3% професорсько-викладацького складу не користувалися сайтом. Більшістю опитуваних визнано, що технічне оснащення бібліотеки недостатнє. Позитивно оцінюємо той факт, що дана категорія користувачів не є пасивною та байдужою в оцінюванні ролі бібліотеки; це підтверджує ціла низка пропозицій та побажань, висловлених в анкетуванні. І в першу чергу вони стосуються оновлення бібліотечного фонду (зокрема забезпечення актуальними періодичними виданнями та науковою літературою), більш активного наповнення електронної бібліотеки, покращення матеріально-технічної бази.

Отже, дане дослідження інформаційних потреб однієї з найважливіших категорій користувачів бібліотеки, підтверджує об'єктивно існуюче протиріччя між сформованими інформаційними ресурсами, системою бібліотечно-бібліографічного обслуговування, яка склалася, та інформаційних послуг – з одного боку, та їх затребуваністю користувачами на основі власної інформаційної культури – з другого. Користувачі визнають потенційну важливість тих чи інших запропонованих бібліотекою ресурсів та послуг, але не дуже поспішають ними скористатися. Результати анкетування та аналіз статистики звертань показують, що залишаються незапитуваними більшість баз даних. Нечасто звертаються користувачі до інноваційних інформаційних послуг, доступних на

сайті бібліотеки, та до іншої інформаційної продукції (можливо тому, що найважливішим джерелом інформації для них все ще є система каталогів та картотек). Причинами незапитуваності низки ресурсів та послуг може бути нерозвинута мотивація звернень до інформаційних ресурсів та недостатня інформованість користувачів, тобто недостатньо активною є рекламна діяльність бібліотеки. Відповідно, бібліотека активізувала просування ресурсів та послуг шляхом розробки буклетів та пам'яток, системи масового та групового бібліографічного інформування, через веб-сайт, «рухомий рядок» та ін. Також особливу увагу було звернуто на недостатній рівень інформаційної культури, який негативно впливає на всі процеси інформаційної діяльності користувачів, починаючи з вибору каналів та способів отримання інформації та завершуючи зверненням до електронних джерел інформації. Подальшого вивчення потребують проблеми, пов'язані з організацією ефективної системи бібліографічного інформування професорсько-викладацького складу, формуванням інформаційних ресурсів університету з використанням інструментів виміру ефективності, розвитком інформаційної культури користувачів (нових форм і напрямів), інформаційним забезпеченням управлінської діяльності та ін.

Проведення опитування – справа нелегка, але потрібна, й навіть необхідна. Такі дослідження допомагають визначати стратегічний шлях на підвищення якості послуг, які надає бібліотека користувачам. Тому, плануючи стратегію розвитку бібліотеки, було перенесено акцент з безпосередніх технологічних питань впровадження інформаційних технологій на активізацію використання електронних інформаційних ресурсів та послуг серед всіх категорій користувачів, і в першу чергу професорсько-викладацького складу.

З точки зору актуальності й оперативності отримання інформації, найбільшу цінність становлять періодичні видання. Сьогодні вони є найбільш запитуваними в порівнянні з іншими друкованими виданнями, які є у бібліотечних фондах. Як важливий інформаційний ресурс фонд періодичних видань потребує постійної уваги з боку бібліотечних фахівців. Тому зараз, як ніколи, перед бібліотеками постає гостра проблема вивчення інтенсивності використання наявних періодичних ресурсів, визначення завдань

щодо поліпшення комплектування фондів на основі запитів читачів з метою забезпечення їх фахових потреб.

Беручи до уваги щорічне зменшення кількості найменувань на передплату журнальної періодики в останні роки (2013 р. – 136 назв, 2014 р. – 130 назв, 2015 р. – 109 назв, 2016 р. – 96 назв), у 2015 р. в бібліотеці було розпочато дослідження **«Моніторинг використання журнальної періодики користувачами бібліотеки»** шляхом проведення анкетування. Дослідження проводилось у відділі обслуговування читачів на базі читального залу періодичних видань та іноземної літератури. Фонд журнальної періодики читального залу станом на 01.01.2015 р. становив 78403 примірники. Найстаріші видання, які збереглися до наших днів – це «Бюлетень українського районного геологорозвіdkового управління (1929-1931 р.р., фонд рідкісних і цінних видань), видання з 1946 р.: «Азербайджанское нефтяное хозяйство» (1946-1990 р.р.) і «Нефтяное хозяйство» (1946-2014 р.р.).

Мета дослідження полягала у вивченні ефективності використання журнальної періодики викладачами, науковцями, аспірантами та студентами університету. Крім того, нас цікавили відповіді і на досить важливі інші питання, які стосувались якості обслуговування користувачів, бібліотечних послуг, пропозицій щодо їх покращення та ін.

Для цього було розроблено два блоки питань: один для професорсько-викладацького складу та інших співробітників університету, другий – для студентів. Перший блок містив 16 питань, другий – 15.

Результати дослідження підтверджують, що читацькі інтереси професорсько-викладацького складу стосуються різних наук: технічних, економічних, природничих, гуманітарних та інших напрямків. Найвищий показник звернень (31,6%) за журналами нафтогазового профілю. І це цілком закономірно. Тому необхідно звернути увагу на комплектування фонду періодичними виданнями яких недостатньо та в останні роки бібліотека не передплачує.

Відносно пропозицій з метою покращення обслуговування: одних респондентів (28,9%) все влаштовує, а інші вважають, що необхідно розмістити комп'ютерну техніку в кожному читальному залі на кожному столі; створити електронну бібліотеку; збільшити кількість електронних версій, публікацій; надавати інформацію про

нові журнали на сайти кафедр; добиватись, щоб хоч один примірник усіх видань України був у НТБ та ін.

Щодо форми отримання необхідних журнальних публікацій, то 50% респондентів надають перевагу традиційній, а 26,3% – електронній формі. 23,7% респондентів використовують як електронну, так і традиційну форму.

Але формування фонду журнальної періодики 39,5% респондентів бачать в електронному варіанті, а лише 7,9% – віддають перевагу традиційному шляху. Крім того, 13,2% респондентів вважають, що формування фонду має відбуватися як на традиційних, так і на електронних носіях інформації.

Отже, на основі отриманих результатів можна зробити висновок, що і в майбутньому наша бібліотека має бути гібридною. А головними напрямками роботи відділу обслуговування користувачів залишаються підвищена увага до читачів, професіоналізм, надання широкого спектру інформаційних послуг, створення комфортних умов.

Бібліотека в сучасних умовах змушена переглядати свої пріоритети, змінювати соціальні функції. Впровадження комп'ютерних технологій, надання доступу до електронних носіїв, використання Інтернету призвело до певних змін в обслуговуванні користувачів. Це вплинуло, як на форми роботи, так і на якість обслуговування. Саме ці питання і стали провідними в соціологічних дослідженнях науково-технічної бібліотеки в останні роки.

Веб-сайти дають виняткову можливість бібліотекам розширювати свою діяльність, охоплюючи все більшу кількість користувачів, а також презентувати себе та свої здобутки, створюючи собі позитивний імідж. Перевагою веб-сайтів є те, що бібліотеки можуть не лише краще забезпечувати інформаційні потреби користувачів, а й представляти на розгляд широкому загалу свої інформаційно-аналітичні продукти, знайомити з послугами, які вони надають, інформувати про свою діяльність, надавати доступ до інформації віддаленим користувачам.

Отже, веб-сайт – це надзвичайна можливість покращити співпрацю бібліотек із користувачами, а вивчення досвіду бібліотек зі створення та використання веб-сайтів є актуальним завданням бібліотекознавства.

Сайт Науково-технічної бібліотеки ІФНТУНГ у 2014 році став переможцем у Всеукраїнському конкурсі бібліотечних інтернет-сайтів в номінації «Кращий сайт бібліотеки вищого навчального закладу». Тому закономірним став вибір теми дослідження у 2015 році – **«Аналіз ефективності використання інтернет-сайту бібліотеки в обслуговуванні користувачів»**. Для отримання об'єктивних даних про ефективність сайту науково-технічної бібліотеки було проведено аналіз низки показників, а саме: відвідування, загальна кількість переглянутих сторінок, кількість переглянутих сторінок за одне відвідування, середній час перебування на сайті, показник відмов, нові відвідування. А також було проаналізовано кількість звернень на сайт бібліотеки у географічному аспекті та за показником використання бібліотечних сторінок. Аналіз здійснювався за період з 2012 по 2014 рр.

Динаміку показників користування сайтом науково-технічної бібліотеки можна відстежувати як за допомогою модуля статистики, що розміщений безпосередньо на сайті бібліотеки, так і за допомогою Google Analytics.

За проаналізований період було зафіксовано 66,8 % нових користувачів і 33,2 % користувачів, які звернулися на сайт повторно. Показник відвідувань дозволяє припустити, що сайт ефективно залучає нових користувачів, а велика кількість відвідувачів, що повернулися, свідчить про те, що зміст сайту досить цікавий, і користувачі постійно його відвідують.

Оскільки основними користувачами сайту є студенти, відвідуваність залежить також від днів тижня. Найактивніше сайт відвідують в робочі дні тижня, тоді як на вихідних кількість користувачів різко знижується.

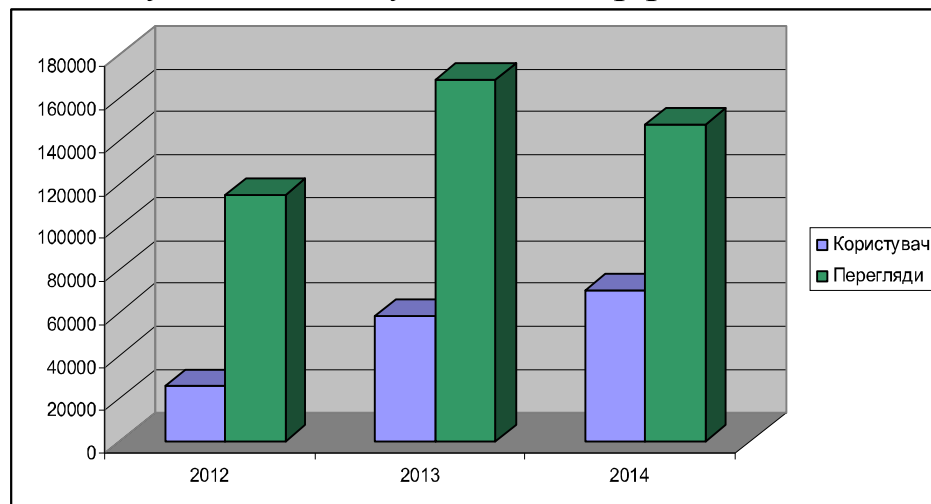
Пікове навантаження на сайт припадає з 14 до 19 години, саме в цей період користувачами завантажуються з сайту найбільша кількість інформації.

Дані Google Analytics свідчать, що за проаналізований період сайт бібліотеки відвідали 84 386 віддалених користувачів.

Максимум відвідувань сайту протягом 2012-2014р.р. припадає на вересень - листопад і становить в середньому 8000 користувачів за місяць. Пік відвідуваності сайту припав на 25 вересня 2014-го, коли сайт відвідали за добу 1011 користувачів. З травня кількість відвідувань поступово знижується. Зменшення кількості користувачів сайту у літній період пов'язане з тим, що основною

його аудиторією є студенти, які активно звертаються до нього протягом навчального року. Тобто сайт бібліотеки відповідає інформаційним очікуванням користувачів, вони розглядають його як такий, зміст якого спрямований на забезпечення навчального та наукового процесів.

Динаміка відвідуваності сайту 2012-2014 р.р.

Відвідуваність сайту постійно зростає. Якщо в 2012 році сайт відвідали 25 865 користувачів, які переглянули інформацію 114 608 разів, то вже в 2013 році відвідуваність становила 58 521 користувач та 168 518 переглядів відповідно, а у 2014 році відвідуваність бібліотечного сайту вже становила 70 331 користувач, а кількість переглядів 147 572.

Корисним для оцінки ефективності сайту бібліотеки є показник відмов. Він дозволяє оцінити якість відвідувань. Високі значення цього показника свідчать про те, що зміст сторінки, на яку зайшов користувач, не відповідає його очікуванням. Середній показник відмов сайту науково-технічної бібліотеки за даними Google Analytics становить 43,12%. Це значення перебуває в межах норми і свідчить про якісне наповнення сайту, яке змушує користувачів затриматися на бібліотечному веб-ресурсі.

Час перебування на сайті є одним із способів вимірювання якості відвідувань. Якщо відвідувач проводить на сайті багато часу, то можна припустити, що він активно користується представленою інформацією. Дані Google Analytics показують, що середній час перебування на сайті одного користувача в проаналізований період становить приблизно 3 хв. Цього часу достатньо, щоб здійснити пошук в електронному каталозі, переглянути новини та корисну інформацію.

Географія користувачів сайту library.nung.edu.ua

Країна	Відвідування	Кількість переглянутих сторінок за одне відвідування	Середній час перебування на сайті, хв	Нові відвідування %
Україна	113 904	5,6	00:04:00	94,92
Росія	4 570	2,58	00:03:52	3,81
США	517	4,71	00:13:03	0,43
Польща	204	3,29	00:00:00	0,17
Швеція	172	2,17	00:00:22	0,14
Німеччина	62	3,41	00:03:57	0,05
Бельгія	49	2,16	00:13:19	0,04
Нідерланди	40	2,14	00:03:18	0,03
Канада	39	1,59	00:05:32	0,03

За даними таблиці бачимо, що найбільша кількість користувачів сайту бібліотеки знаходиться в Україні, близьке зарубіжжя представлено користувачами з Росії та Польщі. Завдяки функції автоматизованого перекладу іноземними мовами, інформація, що розміщена на сайті, зацікавила також користувачів із США, Швеції, Німеччини, Бельгії, Канади та Нідерландів. Загалом за період функціонування сайту, його відвідали користувачі з 89 країн світу.

Географія українських відвідувачів сайту розподілилася наступним чином. Найактивніше сайт відвідують користувачі з Івано-Франківська, Києва та Львова. На них припадає більше половини всіх відвідувачів з України. Активно сайт відвідують користувачі з Дніпропетровська, Харкова, Одеси, Полтави та інших регіонів.

Важливим показником ефективного використання сайту науково-технічної бібліотеки є статистика використання окремих бібліотечних сторінок. Найпопулярнішими сторінками є головна сторінка сайту (47% кількості переглянутих сторінок переглядів) та «Пошук по електронному каталогу» (42,1 %).

Також важливим при аналізі функціонування сайту є показники, що характеризують джерела трафіка, які допомагають з'ясувати, скільки користувачів зайшли на сайт бібліотеки цілеспрямовано (мали намір працювати з матеріалами сайту), скільки перейшли на

сайт бібліотеки з інших сайтів та скільки зайшли на сайт у результаті пошуку в певній пошуковій системі. Дані Google Analytics засвідчили, що найпопулярнішим джерелом трафіку є пошукова система Google, через яку на сайт прийшло 80 188 відвідувачів (66,82 %), прямий перехід на сайт 17271 відвідувачів (14,38%) та пошукова система Yandex – 11244 користувачі (9,37%). Таким чином найпопулярнішим засобом переходу користувачів на сайт є пошукова система Google.

Аналіз ефективності сайту науково-технічної бібліотеки свідчить про те, що сайт набирає популярність не тільки серед користувачів ВНЗ, але є також затребуваним і серед сторонніх користувачів. Цьому сприяє постійне оновлення інформації на сайті, відкриття нових розділів та рубрик. Створено нові розділи сайту «Рідкісні видання», «Каталог дисертацій», «Скановані книги», «Періодичні видання» та переведено праці викладачів у флеш-формат з можливістю перегляду їх на сайті, що дало можливість значно збільшити кількість відвідувань. За допомогою сервісу «Віртуальна довідка» всі без обмежень відвідувачі сайту можуть в он-лайн режимі отримати довідкову інформацію.

Сьогодні в епоху «суспільства знань» сайт Науково-технічної бібліотеки ІФНТУНГ став платформою для комунікації між користувачем та бібліотекою та дав можливість доступу до інформації у будь-якому місці та в будь-який час.

Щоб утримати свої позиції в сучасному інформаційно-комунікаційному просторі, створити комфортні умови для своїх користувачів, піднести рівень їх обслуговування, університетські бібліотеки почали долучатися до соціальних мереж. У наш час соціальні мережі асоціюються з особливим видом структур, які є інтернет-платформою для створення і підтримки особистих та професійних зв'язків між людьми. Соціальна мережа – це інтерактивний веб-сайт, контент якого наповнюється самими учасниками мережі. За умов, коли читачі масово перетворюються на віртуальних користувачів, бібліотекам недостатньо пропонувати свої послуги за традиційними схемами.

Нові реалії вимагають вести пошук нових моделей взаємодії з читачами. Зокрема, активно просувати інформаційно-аналітичні продукти в соціальних мережах, тобто переміщувати їх туди, де є потенційні споживачі цих продуктів.

Основне призначення веб-сайту бібліотеки – служити джерелом інформації, а призначення соціальної мережі – це інтерактивне спілкування бібліотекаря з читачами та колегами. Інформація про бібліотеку університету у соціальній мережі є відчутною підтримкою основного бібліотечного сайту.

Відповідно до інформаційного наповнення сторінок можна сформуванати основні напрями взаємодії університетських бібліотек і соціальних мереж. Будь-яка соціальна мережа для бібліотеки – це:

1. Додатковий ресурс для реклами бібліотеки, її стратегії, сегмента послуг.
2. Платформа для організації різних бібліотечних проєктів.
3. Можливість заявити про себе та «завоювати» користувачську аудиторію.
4. Можливість безпосередньо спілкуватися з колегами, читачами (реальними і потенційними).
5. Можливість оперативно дізнаватися про думку користувачів, їх побажання, ідеї, зауваження.
6. Можливість своєчасно інформувати про діяльність бібліотеки (конференції, презентації, виставки).
7. Інструмент маркетингових досліджень.

Сторінки бібліотек у соціальних мережах «Facebook» і «ВКонтакте» в основному перенаправляють трафік своїх користувачів на «головний сайт», бо поряд з власною інформацією у стрічці новин розміщують інформацію, запозичену на офіційному сайті бібліотеки.

У 2014 році Науково-технічна бібліотека ІФНТУНГ долучилася до соціальних мереж. Було створено профілі бібліотеки у двох найпопулярніших на той час соціальних мережах у нашій країні: «Facebook», «ВКонтакте».

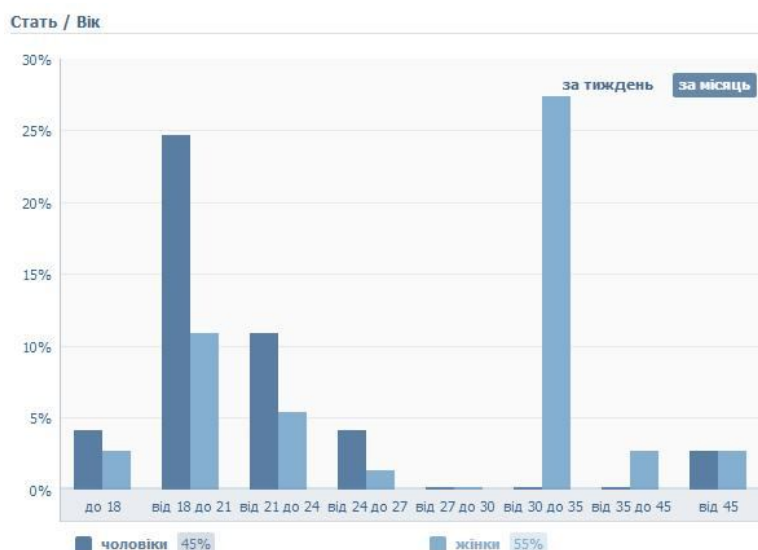
До профілю бібліотеки «ВКонтакте» активно долучалися учасники соціальної мережі. За рік існування понад 490 користувачів приєдналося до бібліотечної групи. (рис.1)

Рисунок 1

Учасниками бібліотечної групи є переважно молодь віком від 18 до 27 років. Причому серед користувачів переважають жінки, частка яких склала 55% від усіх користувачів, та чоловіки – 45%. (рис.2)

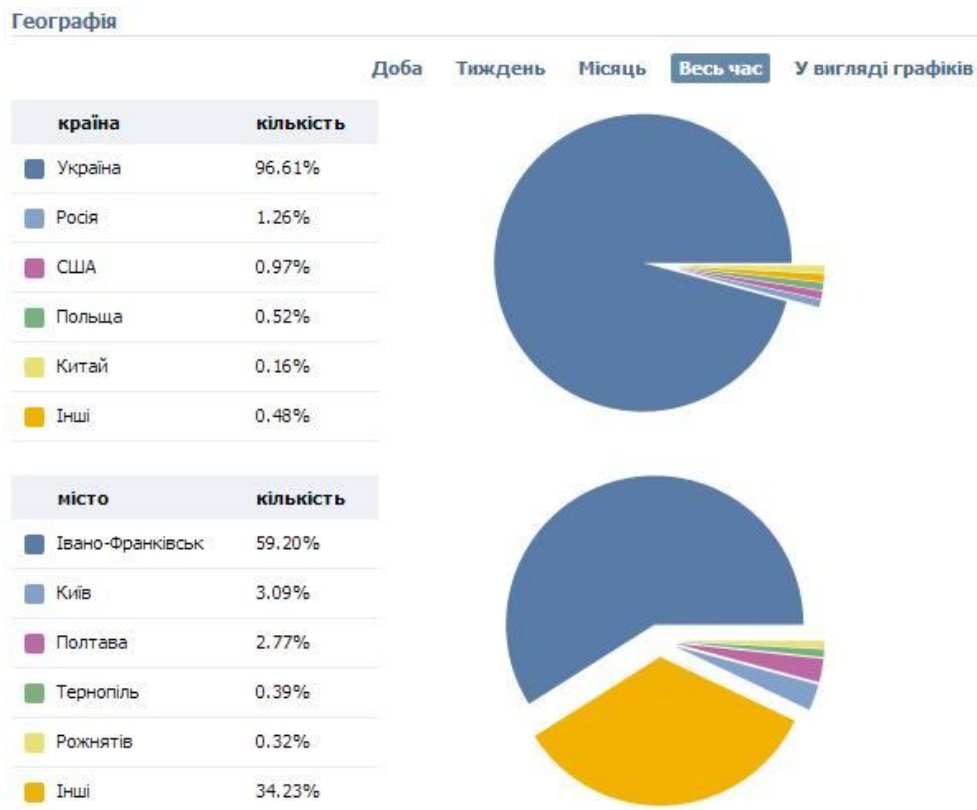
Рисунок 2

Географія користувачів бібліотечної групи розподілилася наступним чином. Найбільша кількість користувачів знаходиться в Україні – 96,61%. Група стала популярною не тільки в нашій країні, але і за її межами: в Росії, США, Польщі, Китаї та інших країнах.

Географія українських відвідувачів групи також досить цікава. Найактивніше сайт відвідують користувачі з Івано-Франківська, Києва та Полтави. (рис.3)

Рисунок 3

Також важливим при аналізі функціонування групи є показники, що характеризують джерела трафіка (рис.4), які допомагають з'ясувати, скільки користувачів зайшли в групу бібліотеки цілеспрямовано (мали намір працювати з матеріалами сайту), скільки перейшли з інших сайтів та скільки у результаті пошуку в певній пошуковій системі. Дані статистики засвідчили, що найпопулярнішим джерелом трафіку є прямі посилання на сайті бібліотеки – 40.68%, посилання, які залишають користувачі в інших групах – 20,51%, а також пошукові системи, частка переходів з яких на групу бібліотеки складає – 18,6%.

Рисунок 4

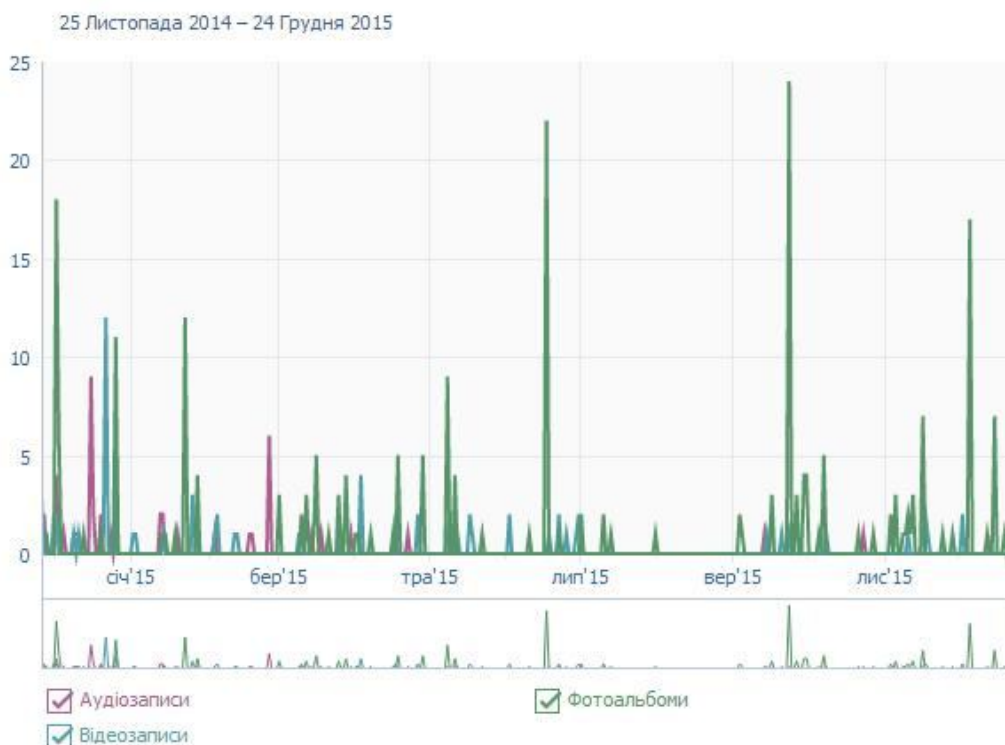
Джерела переходів

Щодо контенту, який цікавить користувачів в групі, вподобання розподілилися наступним чином: найбільша кількість переглядів припадає на розділ «Фотоальбоми», на другому місці «Відеозаписи», в на третьому – «Аудіозаписи» (рис.5).

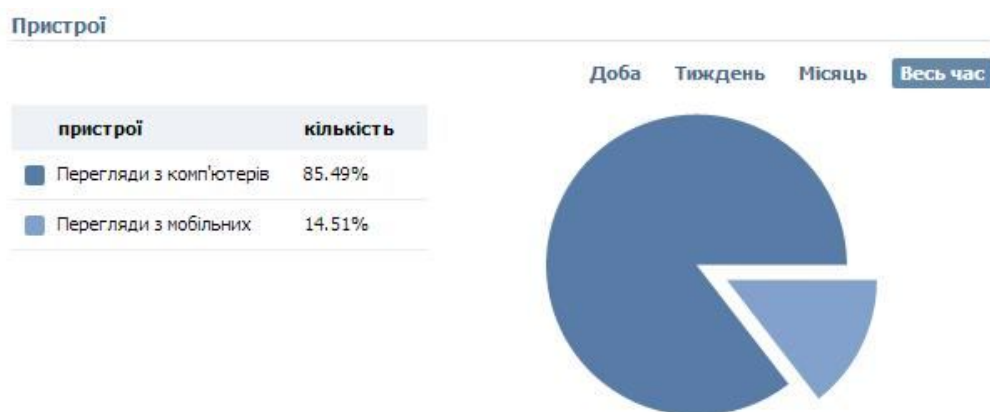
Рисунок 5

Перегляди розділів

Для перегляду сторінки в соціальній мережі більшість користувачів використовують стаціонарні комп'ютери та ноутбуки – 85,49%. Але частка мобільних користувачів невинно зростає – 14,51%, що в майбутньому дасть можливість охопити більшу користувацьку аудиторію, оскільки, для того щоб відвідати групу, буде достатньо лише мобільного телефону (рис.6)

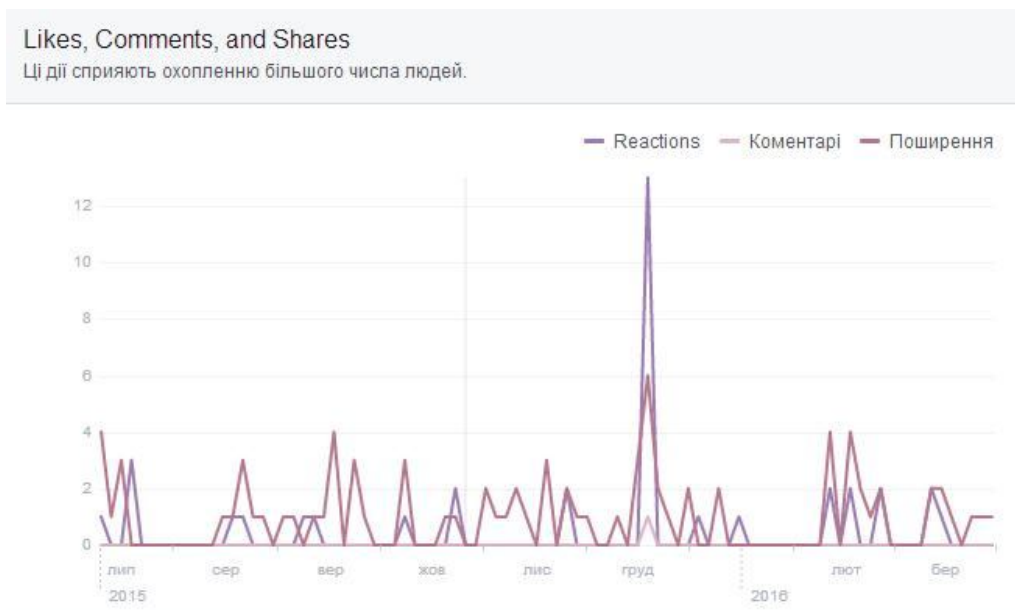
Рисунок 6

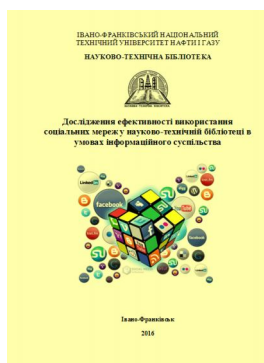
Кількість учасників групи науково-технічної бібліотеки на Facebook значно менша ніж в «ВКонтакте», і становить 52 користувачі. Це зумовлено в першу чергу тим, що соціальна мережа Facebook менш популярна в Україні, і була заснована пізніше, ніж аналогічна група в «ВКонтакте». Проте, незважаючи на це, щотижня до групи приєднуються кілька нових користувачів.

За змістовим наповненням бібліотечна група в Facebook схожа на групу в «ВКонтакте». Тут постійно публікуються цікаві матеріали з бібліотечного життя, новини культури, науки, мистецтва, а також посилання на нові статті з головного сайту бібліотеки (рис.7). Всі матеріали є унікальними і не дублюються з постами в «ВКонтакте». Таким чином бібліотека намагається привернути до себе увагу максимальної аудиторії користувачів з обох найпопулярніших соціальних мереж.

Рисунок 7

Аналіз ефективності профілів науково-технічної бібліотеки в соціальних мережах свідчить про те, що такий вид комунікації з читачами набирає популярності не тільки серед користувачів ВНЗ, але є також затребуваним і серед сторонніх користувачів. Цьому сприяє постійне оновлення інформації не тільки про роботу бібліотеки, а й цікаві факти з питань літератури, сучасного мистецтва, музики, науки та культури.

Створення в соціальній мережі співтовариств – це гарна нагода для університетських бібліотек залучити користувацьку аудиторію на власний сайт. У такий спосіб формується величезна кількість активних користувачів. Але потрібно постійно підтримувати зв'язок з користувачами: відповідати на запитання, щоб вони відчували, що на них звертають увагу; створити зручний майданчик для спілкування

між членами спільноти, сформувати актив з учасників, які будуть постійно спілкуватися в групі, залучаючи до обговорення й інших учасників. Користувачі, отримуючи оперативні відповіді, формують привабливий образ бібліотеки, за яким для них стоять бібліотекарі-професіонали.

Як висновок, можна сказати, що соціальні мережі все більше стають реальними платформами для організації та обговорення бібліотечних проектів. Тобто використання соціальних мереж

університетськими бібліотеками виправдано і в майбутньому буде приносити відчутні результати.

Цікаве дослідження було завершено в кінці 2016 року на тему **«Моделювання поведінки користувачів електронної бібліотеки: на прикладі сайту НТБ ІФНТУНГ»**. Електронні бібліотеки сьогодні розглядаються як керовані інформаційні системи, що дають змогу накопичувати, зберігати та ефективно використовувати через глобальні мережі різноманітні колекції електронних документів, доступних у зручній формі. Доповнюючи традиційні моделі, електронні бібліотеки стають все ефективнішим засобом професійної комунікації, сприяють реалізації як індивідуального творчого потенціалу, так і наукової колективної співпраці, впливають на сучасного читача, надають можливість швидко здійснювати обмін ідеями, ознайомлюватися з результатами досліджень.

Електронні бібліотеки як перспективні форми новітніх сховищ інформації та знань починають використовувати переваги інформаційного середовища, що нині є головною тенденцією сучасного суспільства. Залучення користувачів до процесів функціонування електронних бібліотек є невід'ємною складовою їх подальшого розвитку. Це здійснюється на основі синтезу маркетингових та інтерактивних веб-технологій із сучасними підходами розробки веб-сайтів електронних бібліотек, які зосереджені на виявленні потреб цільової аудиторії, пошуку невикористаних каналів, інструментальних засобів взаємодії з користувачами та технічних рішень, що сприяють зростанню популяризації бібліотечного ресурсу. Отже, актуальним є питання моделювання поведінки користувачів електронних бібліотек, яке дозволяє виявити основні потреби відвідувачів, та окреслити нові перспективи розвитку сайту. Саме ці питання і стали головною метою даного дослідження.

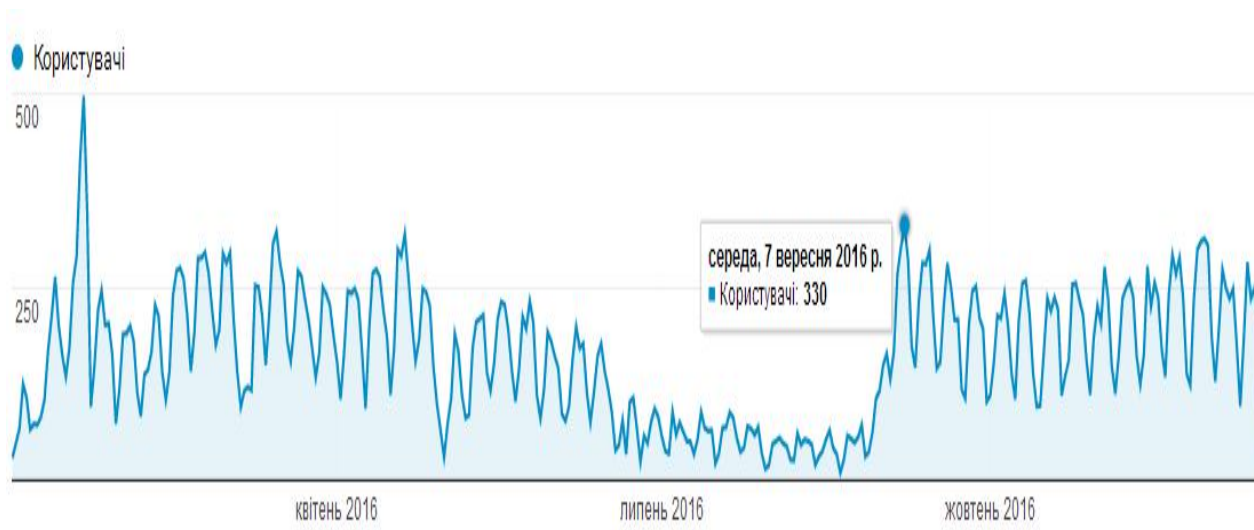

Для отримання об'єктивних даних про моделювання поведінки користувачів сайту Науково-технічної бібліотеки ІФНТУНГ було проведено аналіз низки показників, який здійснювався за період 2015-2016 рр. За проаналізований період було зафіксовано 71,5 % нових користувачів і 28,5 % користувачів, які звернулися на сайт повторно. Показник відвідувань дозволяє припустити, що сайт ефективно залучає нових користувачів, а велика кількість відвідувачів, що повернулися, свідчить про

те, що зміст сайту досить цікавий, і користувачі постійно його відвідують.

Оскільки основними користувачами сайту є студенти, відвідуваність залежить також від навчального періоду. Найактивніше сайт відвідують протягом навчального року, тоді як у літній період, на який припадають канікули, кількість користувачів різко знижується. Як видно з рисунку, максимальна кількість користувачів на сайті зафіксована на початку нового навчального семестру, та на початку навчального року (рис.8).

Рисунок 8 Динаміка відвідування сайту користувачами

Кількість переглядів сторінок на сайті, також впливає на поведінку користувачів. За допомогою цього показника, можна відстежити популярність сторінок сайту, та виявити слабкі місця – сторінки, на які користувачі не звертають увагу. Унікальний перегляд об'єднує всі перегляди сторінок, ініційовані одним і тим же

користувачем протягом одного сеансу. Число унікальних переглядів сторінки – це кількість сеансів, під час яких була переглянута дана сторінка (рис.9).

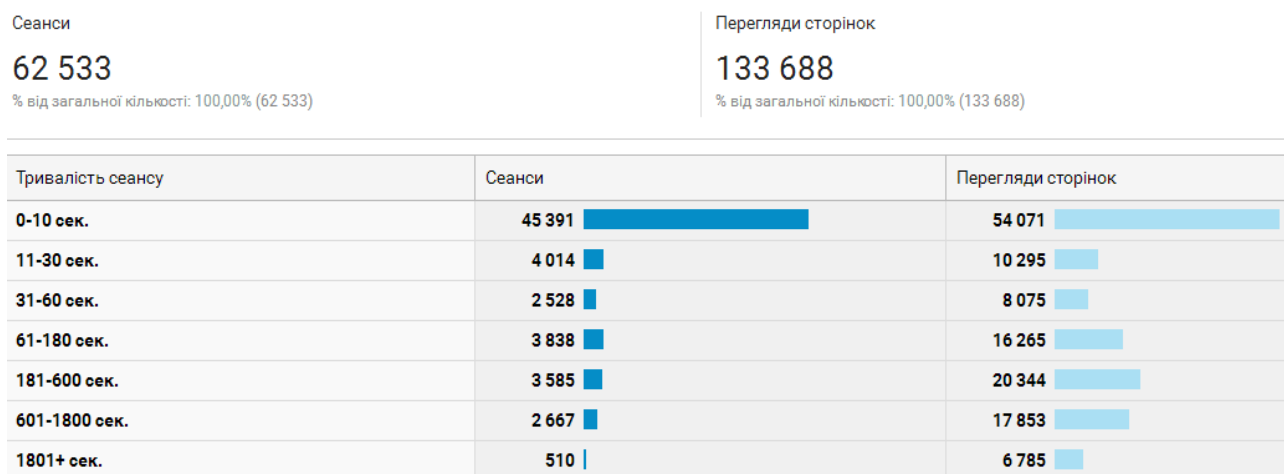
Рисунок 9 Унікальні перегляди сторінки користувачем

Середній час перебування на сторінці показує кількість часу, яку витратив користувач на сайті. Дані свідчать, що за проаналізований період користувачі проводили на сайті більше 4 хв., що свідчить про те, що контент сайту є досить цікавим для користувачів.

Сеанс – це період часу, протягом якого користувач активно взаємодіє з веб-сайтом. Усі дані про використання сайту пов’язуються з сеансом. За проаналізований період на сайті відбулося 62 533 сеанси користувачів та 133 688 переглядів (рис. 10).

Рисунок 10 Тривалість сеансів на сайті

На поведінку користувачів також впливає технічний стан обладнання на якому функціонує сайт. Проаналізовані дані свідчать, що сайт швидко реагує на всі запити користувачів. Так середній час підключення до сервера становить 0,08 секунди, час перенаправлення користувача з однієї сторінки до іншої становить 0,11 секунд, а час завантаження сторінки 8,44 секунди.

Активність відвідувачів на сайті протягом року залишається досить високою, спадаючи тільки в літній період. Кількість активних користувачів в середньому за день становить – 102 , за тиждень – 1195, за місяць – 5230.

Розподіл користувачів за мовами, виглядає наступним чином: понад 53,29% користувачів використовують українську мову, 29,03% – російську та 10,29% використовують інші мови.

Понад 56,15 % відвідувачі заходять на сайт за допомогою браузера Chrome, браузер Opera використовують 17,57 %, а Firefox 12,21% користувачів сайту.

Більшість користувачів відвідує сайт за допомогою настільного персонального комп'ютера – 83,31%. Невпинно зростає кількість мобільних користувачів сайту. З мобільних телефонів на сайт заходять 14,22 % відвідувачів, а з планшетів 2,47%.

Важливим при аналізі функціонування сайту є показники, що характеризують джерела трафіка (рис.11), які допомагають з'ясувати, скільки користувачів зайшли на сайт бібліотеки цілеспрямовано (мали намір працювати з матеріалами сайту), скільки перейшли на сайт бібліотеки з інших сайтів та скільки зайшли на сайт у результаті пошуку в певній пошуковій системі. Дані Google Analytics засвідчили, що найпопулярнішим джерелом трафіку є пошукова система Google, через яку на сайт прийшло 50 623 відвідувачів, прямий перехід на сайт – 61555 відвідувачів. По реферальним посиланням з інших сайтів, сайт бібліотеки відвідало 5081 користувач. З соціальних мереж на сайт перейшло 725 користувачів. Таким чином найпопулярнішим засобом переходу користувачів на сайт є пошукова система Google.

Рисунок 11 Джерела трафіку

	Джерела трафіку			Поведінка		
	Сеанси	% нових сеансів	Нові користувачі	Показник відмов	Сторінок за сеанс	Сер. тривалість сеансу
	62 544	71,50%	44 719	59,83%	2,14	00:01:40
1 Organic Search	50 623			62,45%		
2 Direct	6 115			55,50%		
3 Referral	5 081			40,86%		
4 Social	725			46,34%		

Аналіз моделювання поведінки користувачів сайту науково-технічної бібліотеки свідчить про те, що сайт є популярним не тільки серед користувачів ВНЗ, але також затребуваним для сторонніх користувачів. Постійне оновлення сайту новою інформацією, створення нових рубрик, та розширення можливостей привертають увагу все більшої кількості користувачів. З іншого боку, постійний моніторинг та аналіз даних про поведінку користувачів дає можливість швидко реагувати на зміну настроїв та вподобань відвідувачів, та максимально задовольняти їх інформаційні потреби.

Тому проблема моніторингу поведінки на сайті в наш час потребує введення додаткових методів аналізу поведінки на веб-сайті. Як показує досвід для визначення даних, котрі враховують поведінковий критерій найбільш адаптованим є сервіс «Google Analytics».

Сайт, портал чи наукова сторінка в мережі Інтернет при їх створенні та просуванні повинні бути інформативно насиченими та цікавими для користувачів. А це вимагає величезної роботи як над їх змістом та зовнішнім виглядом, так і показниками їх використання. Адже максимально можлива деталізація поведінкової інформації – всіх дій відвідувачів сайтів – рухів миші, кліків, натискань клавіш та інше потенційно сприятиме покращенню ранжування веб-сайта.

Поліпшенню поведінкових характеристик ресурсу також сприятиме:

- регулярний аналіз статистики відвідувань, знаходження і видалення нетематичних запитів з великим показником відмов, оптимізація контенту;

- поліпшення текстової інформації, яка відноситься до ресурсу і відбивається на результатах пошуку. Адже доведено, що оптимізований контент приваблює відвідувачів, навіть якщо сайт не займає передових позицій у пошуковій системі;
- аналіз зручності використання сайту;
- проведення технічного аудиту, позбавлення неактивних посилань;
- постійний розвиток і оновлення контенту;
- додавання корисних сервісів, відео або аудіозаписів, що дасть змогу збільшити час, який користувач проведе на сайті.

Сучасні бібліотеки, змагаючись за увагу до себе, пропонують інтернет-аудиторії дедалі більше інтерактивних можливостей та нових сервісів; забезпечують легкість і доступність у пошуку, обробці та використанні інформації. Означені тенденції збільшують очікування користувачів з приводу функціональності веб-сайтів бібліотек та актуалізують застосування веб-аналітики, що дає змогу обирати стратегічні орієнтири розвитку науково-інформаційних порталів, контролювати ключові показники їх ефективності.

Таким чином, аналіз поведінки користувачів на сайті є важливим елементом інформаційного обслуговування користувачів. Саме такі дані становлять основу для створення інноваційних веб-проектів та надання нових інформаційних для задоволення зростаючих інформаційних потреб користувачів.

КОМПЛЕКСНА ДЕРЖБЮДЖЕТНА ТЕМА НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ «ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ КОРИСТУВАЧІВ УНІВЕРСИТЕТУ ТА ПАЛИВНО- ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ»

З вересня 2008 року науково-технічною бібліотекою розпочато роботу над темою наукового дослідження «Основні напрямки діяльності науково-технічної бібліотеки в забезпеченні інформаційних потреб користувачів університету та паливно-енергетичного комплексу України» на термін з вересня 2008 року по червень 2011 року. Комплексна держбюджетна тема була затверджена на засіданні Наукової Ради ІФНТУНГ 08.09.2008р. Було створено Наукову раду НТБ, до складу якої ввійшли головні спеціалісти бібліотеки.

Оскільки тема дослідження дійсно є комплексною, різноплановою та доволі масштабною, ми не будемо відносити її до якогось конкретного виду дослідження (розвідувального, описового або аналітичного), тому що при виконанні роботи використано різні методи збирання, обробки та аналізу інформації. В першу чергу це – анкетне опитування, соціологічне спостереження, експеримент, аналіз бібліотечної документації (книжкових та читацьких формулярів, облікової та звітної документації, читацьких вимог на літературу), методи експертних оцінок та математико-статистичні. Кожний з вищеназваних методів має свої особливості в підготовці, проведенні дослідження, обробці та узагальненні одержаної інформації.

Зупинимося детальніше на кожному з трьох етапів дослідження.

Науково-технічна бібліотека як важливий навчально-допоміжний підрозділ вузу в сучасних умовах своє завдання бачить не тільки в представленні широкого спектру основних традиційних і додаткових бібліотечно-інформаційних послуг на високому якісному рівні, але і у веденні постійного моніторингу і аналізу потреб і запитів користувачів, у створенні максимуму умов для ефективної роботи.

Робота першого етапу присвячена вивченню проблем, що постали перед вузівською бібліотекою та потребують інноваційних змін як у бібліотечній діяльності, так і в методах та формах її організації.

Основними результатами проведених досліджень стало створення оптимальної моделі комплексного визначення книгозабезпеченості навчального процесу. За результатами опрацювання електронної картотеки забезпеченості визначено перелік малозабезпечених дисциплін по факультетах. Складено таблицю забезпечення літературою дисциплін університету. Обґрунтовано значення формування інформаційної культури та бібліографічного навчання студентів. З цією метою запропоновано програми курсу «Основи інформаційної культури» для студентів перших та старших курсів. Проаналізовано результати анкетувань щодо оцінки якості бібліотечних послуг та з питань інформаційного забезпечення галузі паливно-енергетичного комплексу України.

Тому з метою вивчення якості бібліотечного обслуговування користувачів працівниками науково-технічної бібліотеки було розроблено 6 блоків питань для проведення соціологічного опитування серед студентів стаціонарної форми навчання; погоджено ці питання з деканами відповідних факультетів; проведено опитування респондентів шляхом анкетування.

Було роздруковано біля 1000 анкет та проаналізовано приблизно 20000 відповідей респондентів (анкети різних блоків містили від 20 до 26 питань). Анкетування проведено з студентами 11 факультетів університету. Один з блоків містив питання щодо оцінювання респондентами якості бібліотечних послуг, які надаються при обслуговуванні користувачів працівниками усіх відділів.

Для респондентів газонафтопромислового факультету, факультету нафтогазопроводів та геологорозвідувального факультету основу склали фахові питання з врахуванням тих завдань, які стоять перед нашою країною в даний час і є надзвичайно важливими для них як для майбутніх фахівців (питання паливно-енергетичного комплексу, газотранспортної системи, енергозберігаючих технологій, нетрадиційних джерел енергії). Крім того, для інших факультетів були підготовлені питання, які стосувалися роботи бібліотеки в цілому.

При загальній позитивній оцінці анкетування виявило проблеми над якими ще потрібно працювати. Отримані результати та пропозиції респондентів були враховані для подальшого

удосконалення обслуговування користувачів, спонукали бібліотечних працівників працювати над пошуком більш ефективних методів співпраці з користувачами і необхідності проведення наступних соціологічних досліджень.

Проведено вивчення використання активної частини фонду відділу книгозберігання. За результатами статистичних даних, отриманих в процесі обслуговування користувачів, було складено відповідні таблиці та діаграми, що дозволило виявити активну та пасивну частини фонду за галузями знань. Вивчено використання автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи «УФД/Бібліотека» в навчальних та практичних цілях, використання електронних баз даних в дистанційному навчанні студентів. Результатом стало встановлення програмного забезпечення «УФД/Бібліотека» в комп'ютерних класах університету.

Протягом 2010 року керівний склад бібліотеки успішно працював над другим етапом *наукової теми* «*Основні напрямки діяльності науково-технічної бібліотеки в забезпеченні інформаційних потреб користувачів університету та паливно-енергетичного комплексу України*».

Робота охоплює широке коло питань бібліотечної діяльності, які об'єднує одна мета – це якісне забезпечення інформаційних потреб користувачів науково-технічної бібліотеки університету.

За результатами дослідження було створено електронну картотеку забезпеченості навчальних дисциплін літературою на державній мові по окремих кафедрах і факультетах. Підсумком даного етапу роботи стала можливість виявлення малозабезпечених дисциплін україномовною літературою. Вивчено вплив наявних електронних варіантів видань на відсоток забезпеченості і загалом на формування інформаційного ресурсу бібліотеки.

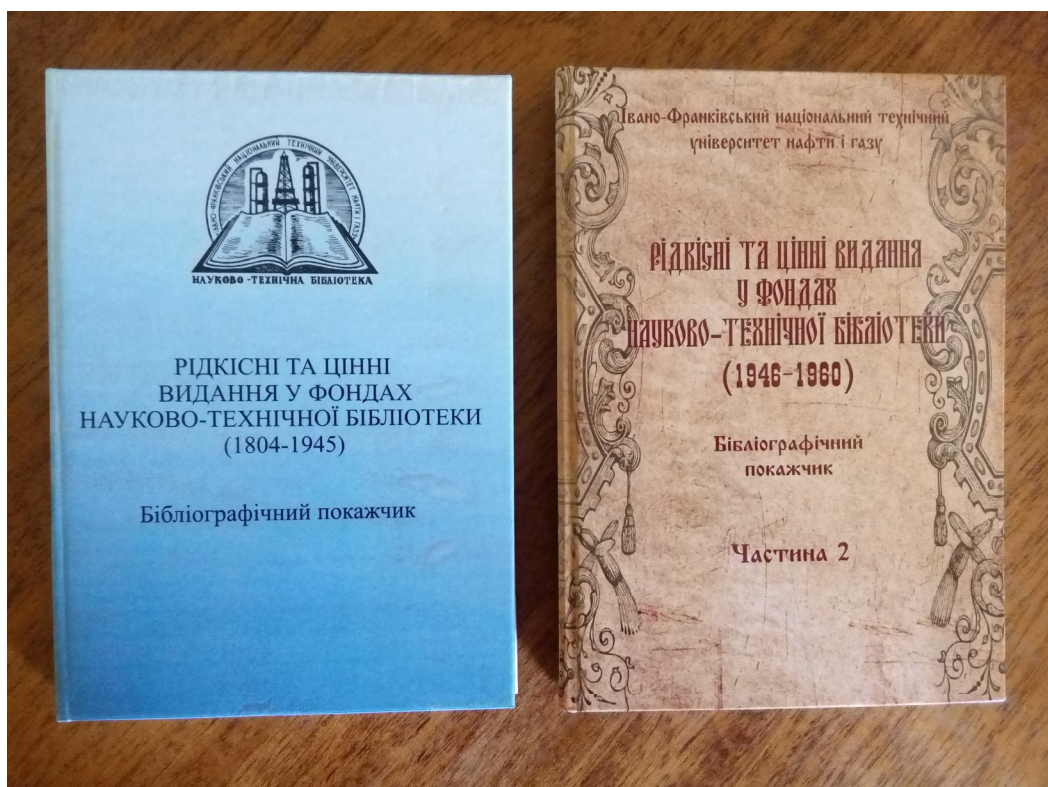
Проаналізовано використання бібліографічних показників за різними параметрами: за категоріями користувачів, за метою пошуку інформації. За результатами дослідження, зроблено висновок про необхідність активізації процесу підготовки тематичних показників працівниками інформаційно-бібліографічного відділу та пропаганди бібліографічної продукції загалом, використовуючи для цього новітні інформаційні технології.

Проведено соціологічне опитування щодо вивчення якості бібліотечного обслуговування користувачів серед студентів заочної

форми навчання. Проаналізовано результати анкетування, які свідчать про необхідність комплектування бібліотеки новою фаховою літературою з використанням новітніх технологій, створення власних електронних ресурсів, доступних користувачам, зростання спектру інформаційних потреб користувачів. За результатами анкетування встановлено, що перевагу в отриманні інформації респонденти надають Інтернету. Це свідчить, з одного боку, що інші джерела або невідомі, або неінформативні, з іншого – про низьку якість отриманої інформації або її відсутність. Тому виникла необхідність запровадити проведення занять з «Основ інформаційної культури» саме з студентами заочної та дистанційної форм навчання. Відповіді респондентів свідчать про те, що збільшення самостійної роботи студентів вимагає створення умов для віддаленого доступу користувачів до інформаційних ресурсів бібліотеки, розширення часового доступу до фонду документів.

На основі вивчення фонду рідкісних видань НТБ було проаналізовано склад фонду за різними ознаками (змістом, типами літератури, видами документів, мовами, хронологією). Визначено структуру фонду рідкісних видань науково-технічної бібліотеки. За результатами статистичних даних, отриманих в процесі обслуговування користувачів, проаналізовано використання рідкісних та цінних видань. Результати дослідження показали, що найбільшим попитом користуються видання з геології та гірничої справи. Матеріали дослідження доповнили таблиці та діаграми.

Обґрунтовано важливість створення друкованих каталогів як найефективнішого способу інформування про зміст фонду рідкісних видань. Визначено структуру такого каталогу для аналогічного фонду науково-технічної бібліотеки з метою популяризації найцінніших книжкових пам'яток та було розпочато роботу над його створенням. На сьогодні видано бібліографічний покажчик «Рідкісні та цінні видання у фондах науково-технічної бібліотеки» в 2-х частинах:

Розроблено структуру нового веб-сайту науково-технічної бібліотеки, як органічної частини бібліотечного обслуговування. Результатом дослідження став перехід бібліотеки на автоматизовані форми обслуговування віддалених користувачів, надання віртуальних довідок, кооперація з бібліотеками ВНЗ.

Отримані результати у процесі виконання науково-дослідної роботи дали змогу не тільки виявити потреби користувачів вузівської бібліотеки й на основі цього вирішити основні завдання, поставлені в програмі дослідження, а й накреслити стратегічні напрями діяльності відносно комплектування фонду, удосконалення обслуговування, створення власних електронних ресурсів.

Результати дослідження дали можливість при послідовному й раціональному впровадженні їх у практику роботи досягти вищого рівня інформаційного забезпечення користувачів бібліотеки – студентів, науковців і практиків нафтогазової галузі України.

Новітні тенденції спонукають бібліотеки шукати інноваційні шляхи розвитку. Проте, впровадження корисного досвіду мусить проходити з урахуванням реалій, готовності бібліотечних працівників до радикальних перетворень професійного середовища і підвищення професійної компетентності.

Виходячи з цього, основними напрямками третього завершального етапу дослідження в 2011 році стали:

- співпраця з кафедрами університету та навчальним відділом з метою удосконалення системи комплектування бібліотечного фонду;
- науково-інформаційне забезпечення потреб користувачів з питань нафтогазової справи;
- вивчення якості бібліотечного обслуговування студентів, які навчаються згідно вимог Болонської декларації навчання;
- створення електронної бази стародруків шляхом сканування.

Одним з напрямків дослідження є вивчення позитивного впливу співпраці Науково-технічної бібліотеки з кафедрами університету на динаміку книгозабезпеченості навчальних дисциплін відповідних кафедр, про що свідчать відповідні таблиці та діаграми.

У дослідженні висвітлено нову стратегію бібліографічного інформування та довідково-бібліографічного обслуговування: розширення спектра видів і типів документів у вигляді електронних ресурсів, які відображають результати науково-технічних досліджень з питань нафтогазової справи. Було розглянуто взаємодію традиційних та інноваційних методів бібліографічної роботи, запропоновано загальну схему алгоритму віртуального довідково-бібліографічного обслуговування (на прикладі організації та проведення віртуального Дня кафедри).

Проведено соціологічне опитування щодо вивчення якості бібліотечного обслуговування користувачів серед студентів, які навчаються згідно вимог Болонської декларації навчання. Узагальнено вимоги щодо копіювання стародруків, вивчено критерії відбору для оцифрування та створено електронну базу фонду рідкісних видань НТБ. Також акцентовано увагу на дослідженні проблем та перспектив створення бібліотечних корпорацій, форм та переваг даних об'єднань. Проведено підготовчий етап до впровадження корпоративної мережі вузівських бібліотек обласного методичного об'єднання.

Таким чином, проведене дослідження дало можливість окреслити узагальнюючу картину діяльності Науково-технічної бібліотеки в забезпеченні інформаційних потреб користувачів, показати сильні та слабкі сторони, змодельовати напрями подальшого розвитку, враховуючи результати моніторингу.

Отримані результати були враховані для подальшого удосконалення обслуговування користувачів, для пошуку більш

ефективних форм і методів бібліотечно-бібліографічної діяльності, що буде сприяти розширенню інформаційного поля книгозбірні.

Головним підсумковим документом соціологічного дослідження є *звіт про НДР* (його складають в основному великі бібліотеки). Він включає такі обов'язкові елементи: титульну сторінку, список виконавців, реферат, зміст, перелік умовних позначень та символів, вступ, основну частину, заключну частину, список використаної літератури, додатки.

Результати всіх етапів дослідження, проведеного Науково-технічною бібліотекою ІФНТУНГ, висвітлено у трьох звітах, які оформлені згідно з вимогами до НДР:

Основні напрямки діяльності науково-технічної бібліотеки в забезпеченні інформаційних потреб користувачів університету та паливно-енергетичного комплексу України : звіт про НДР : в 3 ч. – Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ.

Ч. 1 : проміж. звіт про НДР. – 2009. – 55 с.

Ч. 2 : проміж. звіт про НДР. – 2010. – 63 с.

Ч. 3 : заключ. звіт про НДР. – 2011. – 51 с.

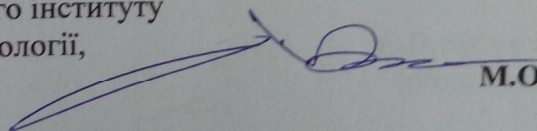

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
(ІФНТУНГ)
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15;
тел. (03422) 50-47-63

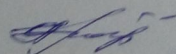

З В І Т
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ
БІБЛІОТЕКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ
КОРИСТУВАЧІВ УНІВЕРСИТЕТУ ТА ПАЛИВНО-
ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ
/заключний/

Директор науково-дослідного інституту
нафтогазової енергетики і екології,
канд. техн. наук, доцент

М.О. Карпаш

Науковий керівник НДР,
директор науково-технічної бібліотеки

Я.А. Пилип

2011

Рукопис закінчено 23 травня 2011 р.
Результати цієї роботи розглянуто науково-методичною радою науково-
технічної бібліотеки, протокол від 2011.05.26 № 3

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 63 с., 10 рис., 5 табл., 4 додатки, 28 джерел.

Об'єкт дослідження – книгозабезпеченість навчальних дисциплін літературою на державній мові, бібліографічні покажчики, якість бібліотечного обслуговування, фонд рідкісних видань, веб-сайт науково-технічної бібліотеки.

Мета роботи – наукове дослідження орієнтоване на організаційну, технологічну та управлінську модернізацію всіх напрямків роботи бібліотеки. Узагальнення даних визначить стратегію розвитку книгозбірні з усіх питань її діяльності. Аналіз та впровадження результатів у практичну роботу буде сприяти піднесенню на вищий рівень всіх бібліотечних технологій, в першу чергу для забезпечення інформаційних потреб користувачів.

Методи дослідження – узагальнення матеріалів за темою роботи; збирання та обробка статистичних даних у вигляді таблиць та діаграм; анкетування; спостереження; аналіз бібліотечної документації; експертна оцінка.

Отримані результати – на основі відредагрованої електронної картотеки забезпеченості визначено забезпеченість (у %) навчальних дисциплін літературою на державній мові (в межах кафедри, факультету і загалом по університету). Обґрунтовано значення бібліографічної продукції для науково-дослідної роботи та навчального процесу. Проаналізовано використання бібліографічних покажчиків за категоріями користувачів, метою пошуку інформації. За результатами анкетування серед студентів заочної форми навчання проаналізовано якість бібліотечного обслуговування, обґрунтовано доцільність проведення занять з «Основ інформаційної культури» саме з цією категорією користувачів. Проведено вивчення складу фонду рідкісних видань за різними ознаками та його використання. Складено відповідні діаграми. Розроблено структуру друкованого каталогу рідкісних та цінних видань НТБ, розпочато роботу над його створенням. Визначено функціональні можливості та створено інтерфейс нового веб-сайту бібліотеки, розроблено його організаційну структуру та наповнення. Результатом буде запуск нового веб-сайту як складового елемента бібліотечного обслуговування.

КНИГОЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ УКРАЇНОМОВНОЮ ЛІТЕРАТУРОЮ,
ЕЛЕКТРОННІ ПОСІБНИКИ, БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ,
СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ, ЗАОЧНА ТА ДИСТАНЦІЙНА ФОРМИ
НАВЧАННЯ, ФОНД РІДКІСНИХ І ЦІННИХ ВИДАНЬ, КНИЖКОВА
ПАМ'ЯТКА, ДРУКОВАНИЙ КАТАЛОГ, ІНТЕРФЕЙС, ВЕБ-САЙТ, ТЕКСТОВІ
БЛОКИ, ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ.

РЕЦЕНЗІЯ

на заключний звіт про комплексну держбюджетну науково-дослідну роботу
**«Основні напрямки діяльності науково-технічної бібліотеки в забезпеченні
інформаційних потреб користувачів університету та
паливно-енергетичного комплексу України»**

Робота присвячена вивченню проблем, що постали перед вузівською бібліотекою та потребують інноваційних змін як у бібліотечній діяльності, так і в методах та формах її організації.

Одним з напрямків дослідження є вивчення позитивного впливу співпраці Науково-технічної бібліотеки з кафедрами університету на динаміку книгозабезпеченості навчальних дисциплін відповідних кафедр, про що свідчать відповідні таблиці та діаграма.

У дослідженні висвітлюється нова стратегія бібліографічного інформування та довідково-бібліографічного обслуговування: розширення спектра видів і типів документів у вигляді електронних ресурсів, які відображають результати науково-технічних досліджень з питань нафтогазової справи. Розглядається взаємодія традиційних та інноваційних методів бібліографічної роботи, запропонована загальна схема алгоритму віртуального довідково-бібліографічного обслуговування (на прикладі організації та проведення віртуального Дня кафедри).

Проведено соціологічне опитування щодо вивчення якості бібліотечного обслуговування користувачів серед студентів, які навчаються згідно вимог Болонської декларації навчання. Узагальнено вимоги щодо копіювання стародруків, вивчено критерії відбору для оцифрування та створено електронну базу фонду рідкісних видань НТБ. Також акцентовано увагу на дослідженні проблем та перспектив створення бібліотечних корпорацій, форм та переваг даних об'єднань. Проведено підготовчий етап до впровадження корпоративної мережі вузівських бібліотек обласного методичного об'єднання та бібліотек технічних вузів України.

Таким чином, проведене дослідження дало можливість окреслити узагальнюючу картину діяльності Науково-технічної бібліотеки в забезпеченні інформаційних потреб користувачів, показати сильні та слабкі сторони, змоделювати напрями подальшого розвитку, враховуючи результати моніторингу.

Робота виконана на високому рівні і вирішує актуальні для бібліотечної справи проблеми.

Заключний звіт за 2010-2011 н.р. оформлений згідно з вимогами до НДР.

Роботу рекомендується прийняти.

Директор Інституту гуманітарної підготовки ІФНТУНГ,
зав. кафедри історії та політології, професор,
доктор історичних наук

Я.І. Мандрик

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз використання фонду соціально-економічної літератури відділу книгозберігання : результати дослідж. / [підгот. Т. В. Степашкіна]. – Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2014. – 37 с.
2. Аналіз ефективності використання інтернет-сайту бібліотеки в обслуговуванні користувачів / підгот. Ю.В. Кобітович. – Івано-Франківськ: НТБ ІФНТУНГ, 2015. – 14 с.
3. Бібліотека ВНЗ та її роль в забезпеченні навчального та наукового процесів за оцінкою викладачів : результати соціол. дослідж. / [підгот. Л. В. Цок]. – Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2013. – 12 с.
4. Білостоцький О.А. Підвищення популярності бібліотечного веб-сайту в мережі Інтернет / О. А. Білостоцький // Матеріали III Міжнар. форуму «Проблеми розвитку інформаційного суспільства», Ч.2; м. Київ, 20-23 листоп. 2012 р. – К., 2012. – С. 11-15.
5. Головаха С. Наукова бібліотека в соціальних мережах / Є. Головаха // Бібл. вісн. – 2013. – №1. – С.29-32.
6. Дослідження ефективності використання соціальних мереж у науково-технічній бібліотеці в умовах інформаційного суспільства / підгот. Ю.В. Кобітович. – Івано-Франківськ: НТБ ІФНТУНГ, 2016. – 14 с.
7. Колесникова Т. Сучасна бібліотека вищої школи очима студентів: за результатами соціологічного дослідження / Тетяна Колесникова // Вісн. Кн. палати. – 2009. – №7. – С. 26-30.
8. Ланде Д. Електронна бібліотека як середовище адаптивного агрегування інформації / Д. Ланде, О. Баркова // Бібл. вісн. – 2013. – №. 2. – С. 12-17.
9. Лисенко Л.В. Вплив соціологічних досліджень на формування інноваційної політики бібліотеки вищого навчального закладу / Л.В. Лисенко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2011. – №2. – С. 18-24.

10. Лога Т. Моніторинг використання галузевих журналів у філії Державної наукової педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського / Т. Лога, І. Щочкіна // Вісн. Кн. палати. – 2013. – №9. – С. 19-22.

11. Мар'їна О. Ю. Інструментальні методи моделювання поведінки користувачів та критерії ранжирування науково-інформаційних порталів у веб-просторі / О. Ю. Мар'їна, А. Струнгар // Бібл. вісн. – 2014. – № 4. – С. 22-26.

12. Моделювання поведінки користувачів електронної бібліотеки: на прикладі сайту НТБ ІФНТУНГ» / підгот. Ю.В. Кобітович. – Івано-Франківськ: НТБ ІФНТУНГ, 2017. – 14 с.

13. Модель спеціаліста бібліотеки вищого навчального закладу. Якою їй бути? : результати анкетування серед працівників Івано-Франків. обл. метод. об-ня бібліотек ВНЗ III-IV рівнів акредитації / [матеріал підготувала Л. В. Цок]. – Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2009. – 23 с.

14. Основні напрямки діяльності науково-технічної бібліотеки в забезпеченні інформаційних потреб користувачів університету та паливно-енергетичного комплексу України : звіт про НДР : в 3 ч. – Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ.

Ч. 1 : проміж. звіт про НДР. – 2009. – 55 с.

Ч. 2 : проміж. звіт про НДР. – 2010. – 63 с.

Ч. 3 : заключ. звіт про НДР. – 2011. – 51 с.

15. Покусова О. Моніторинг використання галузевих періодичних видань як необхідна умова піднесення якості формування фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського / О. Покусова // Бібл. вісн. – 2014. – №1. – С. 22-26.

16. Рідкісні та цінні видання у фондах науково-технічної бібліотеки (1804-1945) : бібліогр. покажч. / [уклад. Л. В. Цок]. – Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2011. – 214 с.

17. Рідкісні та цінні видання у фондах науково-технічної бібліотеки (1946-1960) : бібліогр. покажч. Ч. 2 / [уклад.: Я. А. Пилип, Л. В. Цок]. – Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2014. – 304 с.
18. Соціологічні дослідження в бібліотеках: інформ.-аналіт. бюл. Вип. 48. / уклад. : Т. Богуш ; наук. ред. Н. Розколупа ; М-во культури України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. – Київ, 2017. – 40 с.
19. Соціологічні дослідження в бібліотеках : методика організації і проведення / уклад. І. Є. Луньова, ред. О. І. Плотнікова ; Дніпропетровська ОУНБ : [Електронний ресурс]. – <http://www.libr.dp.ua/Biblio/soc.htm>
20. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України : монографія / О. С. Онищенко [та ін.] ; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : [б. в.], 2013. – 224 с.

Наукове видання

Соціологічні дослідження в НТБ

Оглядово-аналітичний збірник

Українською мовою

Комп'ютерний набір *Л.В. Цок*

Комп'ютерна верстка *Ю.В. Кобітович*

Івано-Франківськ

2017

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК